

ŠTEV. 1, 2, 3.

LETNIK XXI.

NARODNI GOSPODAR

**GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“
V LJUBLJANI.**

**REVIJA ZA NARODNO GOSPODARSTVO,
SOCIALNO POLITIKO IN SORODNE STROKE.**

V LJUBLJANI, DNE 5. JANUARIJA 1920.

*****

TISK ZADRUŽNE TISKARNE V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Uredništvo: Kaj hočemo?	1
Dr. . . . . r: Naše zlo in naša rešitev	2
Ivan Avsenek: Ruski boljševizem v politiki, gospodarstvu in armadi	8
Dr. A. Gosar: Politika	10
Dr. A. Gosar: Poljedeljstvo v luči social. vprašanja	17
Razno: a) Narodno gospodarstvo	25
b) Socialna politika	31
Zadružništvo	35

NARODNI GOSPODAR

GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“ V LJUBLJANI.

Člani „Zadružne zveze“ dobivajo list brezplačno. Cena listu za nečlane po 10 K na leto, za pol leta 5 K, za četrt leta K 2·50; za člane zvezinih zadrug po 8 K na leto. Pošamezna številka 50 vin. — Izhaja enkrat na mesec. Rokopisi se ne vračajo. Cene inseratov po 1 K od enostolpne petit-vrste, za večkratno insercijo po dogovoru.

Kaj hočemo?

Socialno življenje je nepretrgan razvoj. Družabne oblike izumirajo, družba se ponavlja, a ostane. Organizem!

Živimo v prehodni dobi. Socialni grehi preteklih dni so izpodjedli in do tal izpodkopali temelje dosedanjemu družabnemu redu. Na njegovih razvalinah pa se že kažejo obrisi nove družabne oblike.

Socializem vstaja!

In mi? Ali naj stojimo na bregu in čakamo, kdaj nas vedno naraščajoči socialni valovi zgrabijo in potegnejo seboj v vrtinec?

Pijonirji in saperji hočemo in moramo postati, ki bomo ta hudournik sedanje dobe zagradili in napeljali v pravo smer, da nam ne bo poplaval in opustošil rodovitnih poljan, vkleniti hočemo in moramo njegove sile k produktivnemu, socialno koristnemu delu, da bodo prinesle blagostanje vsem članom naše družbe, našega naroda. To je naša dolžnost, dolžnost nas vseh, nasproti družbi in nasproti Njemu, ki nam je dal zapoved ljubezni do bližnjega.

Predvsem je treba jasnosti, spoznanja. Pojmi se morajo razbistriti, duhovi umiriti. Socialni razvoj se ne da ustaviti, še manj obrniti nazaj. Družabne institucije vsake dobe so se prej ali slej preživele in preživele se bodo tudi te, ki se sedaj uveljavljajo, toda preko njih se ne povrnemo nazaj, marveč pojdemo naprej do višjih, po-

polnejših oblik. Vsaka doba je imela svoje hibe in napake; tudi naša ni bila brez njih. Nasprotno, imela jih je morda več kot marsikatera kdaj poprej. Obtožimo se vsaj samoljubja, sebičnosti, ki sta kraljevala v naših srcih in vodila naše dejanje!

Spoznanje naj vodi do jasnih ciljev za bodočnost. Temelje imamo. Gre pa zato, kaj bomo na njih sezidali. Da je treba postaviti in sezidati nekaj novega, novemu času in novim idejam primernega, o tem ni dvoma. Tu čaka obilo pomembnega in odgovornega dela vse, ki se zavedajo svojih dolžnosti. Povdarjamo zopet: dolžnosti.

Še eno točko nam narekujejo naše izredne razmere. Stoletja je bil naš narod hlapec v tuji državi. Zato se ni nikdar s srcem navduševal zanjo in zato tudi še danes ne razume dovolj državne misli. Tega ga bo treba naučiti, ker je to predpogoj za ureditev naših gospodarskih in socialnih razmer.

To je na kratko naš idejni program. V praktičnem oziru pa sledeče:

Naš delokrog tukaj je omejen predvsem na gospodarsko in socialno politično polje. Druga vprašanja se bodo tukaj obravnavala, le kolikor so s tem v neposredni zvezi. V tem obsegu pa naj bi postal naš list zvest tovariš vsem, ki iščejo nove, času primerne cilje ter pota do njih vsem, ki hočejo

ljudstvu pomagati, da bo tudi ono čimprej doumelo nove ideje v njihovi pravi vsebini in obliki. Ljudstvu je treba večših delavcev, ki mu bodo pomagali položiti nove temelje umnemu gospodarstvu, ki naj vodi do splošnega blagostanja, treba mu je dobrih vodnikov, ki mu bodo kazali v nepreglednem kaosu novih in starih idej, upravičenih in neupravičenih zahtev pravo pot do socialno pravičnega družabnega reda, kratko — do pravega socializma.

Predvsem tistim, ki hočejo v tem smislu

delovati med narodom, je namenjen naš list. Kjer je resnica že jasna in očitna, naj jim služi v orijentacijo, kjer jo je treba še poiskati in osvetliti, naj jim nudi dosedaj tolikrat pogrešano priliko, da bodo mogli po svojih močeh sodelovati in pomagati, da se prej povspnemo do pravega spoznanja.

To hočemo, to je naš namen. Uspeh pa bo pričal, ali in v koliki meri se naša inteligenca — zlasti mlajša — zaveda svojih dolžnosti do ljudstva.

Toraj na delo!

Uredništvo.

Dr. . . . . r.

Naše zlo in naša rešitev.

Ob velikih dogodkih, s katerimi se pričanja v zgodovini narodov nova doba begajo majhni ljudje — in takih je velika večina — kot preplašena ptica sem in tja, ne da bi prav vedeli, kaj jim je storiti. V naši dobi, ko opira ogromna večina ljudi vse svoje mišljenje in naziranje na plitvo in peščeno podlago časnikarske vsevednosti, je to tudi popolnoma umljivo. Moderni človek je bolj kot kedaj poprej plod razmer in če so te razburkane in zmedene, tedaj je zmeden tudi on.

Čas, v katerem živimo, nas uvaja v novo dobo in vse kar doživljamo je le prehod in priprava za prihodnost, ki bo za nas brezdvoma večja kot je sedanjost. Vsled tega ne bi bilo umestno kritikovati naše razmere radi kritike same na sebi, marveč mora biti naša naloga, odkriti glavne neposredne vzroke, ki so krivi zmede v našem političnem in gospodarskem življenju, da na podlagi tega spoznamo, česa nam je najprej in najbolj treba, ako hočemo, da se izpolnijo nade, ki smo jih stavili v Jugoslavijo.

Naše politične in gospodarske razmere.

Zadostuje, če opomnim čisto nakratko: a) v političnem oziru: Svojo državo imamo, nimamo pa — danes po enem letu še manj kot ob začetku — ne ustave, ne od ljudstva voljenih zastopnikov in ne vsaj za silo urejene uprave, kaj še, da bi mislili na nebirokratsko, res ljudsko uradništvo! b) v gospodarskem oziru: Vseh važnejših živil imamo, če ne v izobilju, pa vsaj dovolj¹⁾ in vendar postaja draginja tudi tu vedno bolj neznosna. Naravnega bogastva, zlasti lesa ima naša država v izobilju, tako, da bi ob pametni izvozni politiki z lahkoto pokrila svoje dolgove v inozemstvu. Naša krona v tujini do predkratkim niti notirala ni in naše valutno vprašanje se rešuje lahko-miselno na način, ki pomeni za večino prebivalstva popolu gospodarski polom.

Menim, da bi bil vsak nadaljni dokaz

¹⁾ Samo koruze in žita bomo izvažali letno okrog 20 milijonov kvintalov. (Prim. Rittig: Blagostanje kraljestva SHS. Zagreb 1919 str. 11.)

neurejenosti naših političnih in gospodarskih razmer popolnoma odveč. Če Jugoslavija kljub temu še ni dogospodarila, tedaj nismo dolžni hvale njeni brezglavi politiki ali še bolj brezglavemu gospodarstvu, marveč je to le posledica njenega trikrat blagoslovljenega naravnega bogastva. Edino temu se imamo zahvaliti za svojo rešitev — če ne bomo le predolgo „gospodarili“ po dosedanem načinu. Kajti tudi naravne moči in naravno bogastvo imajo svoje meje.

Korupcija.

Vsesplošna korupcija, ki jo opažamo okrog sebe, je naraven pojav. Petletna učna doba na tem polju ni mogla ostati brez uspeha in kar sedaj doživljamo je le sad brezmejne nepoštenosti in neštetihi laži, ki so leta in leta, zlasti pa med svetovno vojno polnile naše politično ozračje. Deset in dvajsetkrat varan in goljufan, bogve kolikrat gmotno težko oškodovan se je tudi preprost človek zdrnil. Vrgel je od sebe zaupanje v svet in ljudi, ter se je postavil na stališče, ki je že davno obvladalo zlasti oficijelni svet, namreč na stališče gole, brezobzirne sebičnosti. In tako je prišlo, da se nihče več ne meni ne za božje in ne za človeške zapovedi in postave, marveč hodi vedno le te tista pota, ki mu obetajo kar največ dobička.

Pohujšanje se je pričelo zgoraj pri kronanih glavah in najvišjih državnih funkcionarjih, pri vplivnih in bogatih osebah, ki so z lažjo in goljufijo izrabljale bedno ljudstvo v svoje častihlepne in sebične namene. Laž za lažjo, goljufija za goljufijo je jemala ljudstvu vero in zaupanje v državne oblasti, njihove zastopnike in organe, dokler ni potegnila tudi njih na opolsko pot nepoštenosti.

Tako se je zgodilo, da pozna delavec pogosto samo še zahtevo po „primerni“ plači, po omejitvi delavnega časa itd., ne zaveda pa

se prav nič svojih dolžnosti nasproti delodajalcu, pa naj bo to zasebnik ali država; tako se je zgodilo, da obrtnik ne ve več, kaj je pošteno plačilo in da se trgovec loči od navadnega oderuha in verižnika mnogokrat le po svoji protokolirani firmi. Tako se je zgodilo, da izrabljajo ljudski zastopniki in visoki funkcionarji svoja mesta v sebične namene, ter pri tem popolnoma pozabljajo na javno korist, če ji že naravnost z vsemi močmi ne nasprotujejo; tako se je zgodilo, da je celo ministrski predsednik javno izjavil, da si državni uradnik lahko tudi postrani kaj zasluži! S tem je dana sankcija za vse ono, česar si pred 5 leti o pravem uradniku niti misliti ne bi bili upali.

Da v takih razmerah in pod takimi pogoji naše javno življenje, politično in gospodarsko ne more priti v normalen tir, o tem ni nobenega dvoma. Predpogoj za uspešno delovanje državnega aparata je sodelovanje ljudstva. Dokler pa išče v tem sodelovanju vsakdo le svoje osebne koristi, toliko časa bo imela javnost le škodo, ne pa koristi. Demokratizem ni v takih razmerah veliko boljši od despotizma.

Ako tožimo danes¹⁾ o politični brezpravnosti, ako občutimo, kako se vlada mirno in preko nas, tedaj se moramo zavedati, da je to mogoče le med ljudstvom, ki ne zaupa samo sebi, ki nima dovolj zrelih in poštenih mož, katerih bi se z zaupanjem oklenilo in ki samo ni dovolj pošteno, da bi moglo poštenim voditeljem res zaupati. Korupcija na obeh straneh, zgoraj med ljudskimi voditelji in spodaj med široko ljudsko maso!

Dvojna zadrega

Kljub težkim posledicam korupcije v političnem in gospodarskem življenju bi bilo

¹⁾ Članek je pisan pred demisijo prejšnje demokratsko-socialistične vlade. (Op. ured.)

vendarle napačno soditi, da je ona glavni vzrok neurejenosti naših političnih in gospodarskih razmer. Iti moramo globlje do prvotnih, začetnih vzrokov. Te pa najdemo, če si predočimo postanek in razvoj splošnega socialnega in političnega prevrata, ter se spomnimo, kako različne so bile prej politične razmere v posameznih delih sedanje Jugoslavije. Preglednost in jasnost v teh dveh točkah nam lahko služita kot ključ do pravega vira vsega političnega in gospodarskega zla in nereda, ki ga tako živo občutimo.

Najprej torej o splošnem socialnem prevratu! Kako je prišlo do tega, je vsaj v glavnih potezah večini znano. Opozoriti hočem le na to, da se je socialistični proletarijat od Marksovega in Engelsovega komunističnega manifesta (l 1848) dalje pripravljajal za odločilen trenutek, — ki je moral prej ali slej nujno priti — ko bo v odločnem energičnem nastopu z enim mahom zrušil ves sedanji gospodarski red v kup razvalin, na katerih bo s svojo diktaturo položil temelje novemu socialističnemu družabnemu redu.

Razredni boj je tvoril kljub raznim revizionističnim strujam od komunističnega manifesta dalje, brez večjega presledka jedro socialno demokratskega programa in delovanja. Socialistični voditelji so po vsem svetu neprestano vežbali veliko delavsko armado v bojni taktiki, ter zopet in zopet znova poživljali v delavskih srcih sovražstvo do kapitalizma in njegovih nositeljev. To je bila vedno in povsod najbolj značilna skupna poteza vseh socialističnih struj in frakcij. Streti kapitalizem, ter mu vzeti moč in nadvlado iz rok, to je bil njihov skupni cilj, v katerem so si bili na jasnem in popolnoma edini. Zadržati krvosesa, ki pije delavsko kri, ter ga telebniti raz njegov zlati prestol, o tem so govorili vsi socialistični agitatorji in pisali vsi socialistični listi.

Toda kaj potem, ko se bo to zgodilo? Odločilni dan je napočil prej kot so ga pričakovali in „zmaga“ proletarcev je bila lažja, kot so mislili, da bo. Polomu na fronti je sledil tudi polom v kapitalističnem gospodarskem redu. V Avstriji in Nemčiji, pa tudi drugod, so se pričeli majati njegovi temelji. Kapitalizem je čutil, da je prišla njegova ura, ter se je zlasti v premaganih državah dokaj vdano pripravljajal na smrt.

Zgubil je — dasi le za kratek čas — vero vase in v svojo moč, zato je bil njegov odpor tiste dni podoben odporu umirajočega starčka. Trebalo bi le lahne sapice in njegova življenska luč bi ugasnila za vedno.

Toda kaj smo doživeli? V boju proti kapitalizmu neustrašeni in požrtvovalni socialistični proletarijat se je ustrašil svoje nepričakovane zmage. Ostrmel je ves osupel in ni vedel kaj mu je storiti. Glavni učinek socialistične zmage ob dnevih prevrata je bila velikanska zadrega. Dokler so stale socialistične čete v ljutem boju s kapitalističnim sovražnikom, so imele svoj cilj jasno pred očmi. Ko pa je njihov sovražnik omagal ter ponižno prožil roko k kakršnikoli spravi, so zgrešili svoj končni, pravi namen in njihovi voditelji so se v svoji zmedenosti začeli pogajati s premaganim sovražnikom. Poskušali so sem in tja, na levo in desno, dokler niso zašli vsak k svojemu ekstremu, ki je bil pri vseh, ne morda jasen, logičen zaključek na podlagi njihovih načel, marveč le — otrok zadrege. Socialistični proletarijat je tako v svoji zmagi premagal in zaslužnjil samega sebe, ter si vzvel vso bojno, kakor tudi ustvarjajočo silo.

Da krščansko misleči proletarijat v tem razvoju nikjer nastopil kot odločujoč in rešilen faktor, je umevno in naravno. Kajti njegov program že od svojega začetka ni segajal tako daleč, ter je bil še manj kot socialni-

stični prikrojen za tako nagel prehod iz kapitalističnega v socialističen družabni red. Nepripravljenost in dejanska nezmožnost krščanskega proletarijata, da bi ustvaril na novi podlagi nov socialno pravičen družabni red je bila manj očitna, škoda pa ki je vsled tega nastala ni bila zato nič manjša.

Tako bo moral zgodovinar socialnega razvoja po polomu v svetovni vojni govoriti na obeh straneh, pri socialističnem in pri krščanskem proletarijatu o zamujenih trenutkih. Za historike pač nič nenavadnega in težkega! Težko je le za one, ki morajo trpeti posledice takih zamujenih trenutkov. Pri nas socialni rasvoj še zdaleka ni dosegel tiste stopinje kot v večini ostalih evropskih držav in naše razmere še niso zrele — vsaj splošno še ne — za najmodernejše pridobitve na socialnem polju. Kljub temu pa bi, ako bi bil naš proletarijat ob uri odločitve dobro pripravljen, lažje uredili svojo državo zahtevam sedanjega časa primerno, ter bi lažje postavili svoje politično in gospodarsko življenje na zdravo socialno podlago, ki je predpogoj splošnemu blagostanju v trajno krepki, neodvisni državi!

Toda sedaj je prepozno in boriti se bo treba znova za sleherni drobtinico socialnih pravic! Zadrega proletarcev v odločilnem trenutku je dala kapitalizmu novega poguma, da je znova začutil v sebi življenjsko moč ter mu je pomogla, da sedaj zopet ošabno dviga svojo glavo.

V tem pogledu se naša država ne loči veliko od drugih, zlasti ne od onih, ki so nastale namesto bivše Avstrije. Pač pa je morala Jugoslavija že koj od prvega začetka prestajati še druge težave, katerih druge države ne okušajo, vsaj v isti meri ne.

Kakor znano sestoji naša država iz sedmerih delov, ki so imeli pred novembrom leta 1918 vsak povsem drugačno politično upravo in deloma celo ustavo. Kdor ve,

kako močno vpliva oblika upravnega in ustavnega življenja na mišljenje, naziranje, ter tudi neposredno na življenje prebivalcev, se gotovo se ne bo čudil, ako se ti dosedaj ustavno in upravno medseboj tako različni deli ne dajo kar čez noč zvariti v trdno celoto, kateri bi se vsaj na zunaj ne poznalo, da sestoji iz večih delov. Vseh razlik, ki segajo mnogokrat celo daleč v zasebno življenje ni mogoče kar tako zbrisati.

Dokler smo se borili za svoje ujedinjenje, nas je družila misel na svobodno, samostojno državo, ki naj bi obsegala vse Jugoslovane. Za navidezno malenkostne narodnostne kulturne, upravne in ustavne razlike se takrat ni nihče menil. Vsakdo je upiral svoje oči edinele v prvi, neposredni cilj, zedinjene Jugoslavije, trdno uverjen, da bo vse drugo takorekoč samoobsebi prišlo. Narodnostna in strankarska nasprotja so bila navidezno za vselej poravnana in tudi najhujše politično sovraštvo se je zdelo pozabljeno. Jugoslavija je bila tiste dni podobna paradizu, v katerem so živeli samo ljudje dobre volje.

Dasi je bilo zaupanje v to zunanjo, površno spravo in medsebojno ljubezen navivno, bi bilo neločljivo in nespametno, marveč tudi zlobno kritikovati skupni nastop celega jugoslovenskega naroda za svobodno, samostojno državo. Kdor bi — četudi le iz nezaupanja v vsesplošno spravo in medsebojno ljubezen — kršil res božično razpoloženje tistih dni, bi bil vreden najhujše kazni. Vendar vse to ne more izpremeniti dejstva, da so kmalu po proglašenju narodnega ujedinjenja, vodilni krogi, prišli v — hudo zadrego.

Hitro, žal prehitro se je pokazalo, da za državo ne zadostuje proglašenje narodnega ujedinjenja, marveč, da je treba takoj ob začetku brez odloga izvršiti dokaj važnega ustavnega in upravnega dela, za katero bi bilo treba dolgotrajnih priprav. Na vse to

ni prej — kar je povsem umljivo — nihče, ali le redkokdo mislil. Deset in sto kočljivih, večkrat problematičnih vprašanj je bilo treba rešiti, pa ni bil nihče na to pripravljen! Kdo se bo torej čudil zadregi, ki se je vsled tega povsod neprikrito očitovala?

Greh rodi greh, napaka napako in zadrega zadrego! Tako je prišlo, da se še do danes nismo izkopali v vsem našem ustavnem in upravnem življenju iz zasilnih provizoričnih odredb in odlokov, katere bi smeli vse povrsti imenovati s pravim imenom — otroke zadruga.

Poleg tega, da je prej na razne narodnostne ustavne in upravne razlike le malo-kdo mislil in da se vsled tega nismo na delo, ki nas je čakalo, dovolj pripravili, pa so krive naše državniške nesposobnosti in tudi razmere, v katerih smo živeli pred ujedinenjem.

Nam Slovencem in Hrvatom je stoletja trajajoče hlapčevanje pod tujim jerobstvom prešlo tako v kri in meso, da se ne znamo dovolj odločno postaviti na svoje lastne noge. Mi ne znamo gospodovati, niti v lastni hiši ne; marveč se vedno in povsod oziramo po gospodu, ki naj nam pokaže svojo voljo, da mu jo izpolnimo. Doba od prevrata pa do danes je za o dober vzgled. Kako težko je bilo mnogim sleči hlapčevsko sukno! In to se živo čuti v našem političnem življenju. Kdaj bomo nehali biti narod hlapcev?

Pri Srbih je v tem oziru vse drugače. Oni se dobro zavedajo svoje svobode in samostojnosti, zato jo znajo dobro varovati, ter se žnjo okoristiti. Toda razmere v Jugoslaviji so bistveno drugačne kot so bile prej v Srbiji. Državniška modrost ki je v Srbiji lahko premagala vse težave, ter rešila vse probleme, napravi v naši novi veliki državi vtis diletantizma, ter ni več kos niti najpreprostejšim nalogam. Zato je marsikaj, kar pride iz Belgrada, v naši državi naravnost

neizvršljivo, če ne pa vsaj skrajno nepraktično in nesmotrno.

Tako boleha vse naše politično in gospodarsko, ustavno in upravno življenje iz dveh vzrokov: Slovenci in Hrvati vemo in znamo marsikaj, toda manjka nam tiste moči in volje, ki jo mora imeti vsakdo, ki hoče biti na svoji zemlji svoj gospod. Srbi, ki imajo te gosposke lastnosti v obilni meri, pa iz tehničnih razlogov niso kos stavljenim nalogam. Zato se lovimo in pehamo sem in tja med najbolj nasprotujočimi si ukrepi in naredbami, ne da bi znali vsaj za prvo silo urediti svoje razmere.

Česa nam je treba? — Socializem.

Videli smo: dokler smo se borili za ujedinjeno svobodno in samostojno Jugoslavijo, smo bili edini v svojem cilju in v svojem delu. Zakaj? Družila nas je velika misel, ideja svobodne, samostojne države. Ko pa smo dosegli ta svoj cilj, ko smo dobili svojo državo, ko se je ideja, ki nas je prej družila, uresničila, je bilo konec našega edinstva, naše sloge in našega smotrnega dela.

Človeško hotenje se nahaja v neprestanem toku. Ko se nam katerakoli želja izpolni, stopi že tisti hip na njeno mesto drugo novo hrepenenje, nov cilj.

Ko se je misel svobodne, samostojne države uresničila, so vstali na njenem mestu novi cilji, novi smotri. Toda kakor je bil prej ves narod edin v svojem hotenju in stremljenju, tako so si sedaj posamezne struje in stranke izbrale različne, mnogokrat nasprotujoče si cilje. Manjkalo je ideje, ki bi vnovič potegnila za seboj ves ujedinjeni narod, zato so se naše moči razcepile, da si mnogokrat nasprotujejo ter druga drugo uničujejo. Iz dobe osvobojenja, ko je žarel pred našimi očmi ideal združene Jugoslavije,

smo prešli v vsakdanjo dobo podrobnega dela, v dobo praktičnega življenja, kjer išče vsakdo več ali manj tudi svoje osebne koristi. Odtod zmeda in razdrapinost naših političnih in gospodarskih razmer.

Ali pa bo kdaj drugače? In kje je rešitev? Samo ena pot je, ki vodi navzgor: pot ideje, samo ena rešitev je: nova, velika misel katere bi se z duhom in srcem oklenil ves narod.

Toda naš Evangelist je umrl. Kdo nam bo sprožil novo rešilno misel, kdo nam bo zastavil nov cilj?

Veliki možje, sejanci idej se rodijo komaj vsakih sto let enkrat. Zato pa ne smemo držati križem rok ter čakati, da vstane med nami prerok. Po vsem svetu vre. Stara doba in žnjo stari družabni red se nagibata h koncu. Pričenja se nov čas. Negotovo je sicer ali bo boj med starim in novim še dolgo trajal, ali se bo morda kmalu odločil, ne da pa se dvomiti, da bo, — kakor vselej — prej ali slej zmagala nova ideja, ki si že sedaj osvaja srca. Zato se je moramo okleniti, da nam ob njeni zmagi ne bo treba zopet prikrivati svoje zadrege.

Nova ideja! Njeno ime je znano: *Socializem*. In njen cilj? Na kratko: v vseh ozirih res *socialen* družabni red.

Kadar se kakršnakoli nova ideja zmagovito širi med ljudsko maso, tedaj ji sledijo mnogi nezavedno, ne da bi jo do dna jasno in prav umevali. Tako se dogaja tudi sedaj. Koliko jih je, ki se navdušujejo za socializem in njegove posledice, pa niso doumeli njegovega bistva, ter ne vedo, v čem pravzaprav tiči njegovo jedro. Ako pa hočemo, da bo socializem tista nova ideja, ki naj bi združila okrog sebe veliko večino našega ujedinenega naroda, ter ga vsposobila, da si na zdravem temelju v najkrajšem času uredi svojo novo državo, tedaj je popolna jasnost v tem vprašanju nujno potrebna.

Socializem je v teorijo in prakso presojena zavest, da je človek družabno bitje. Človek ne more živeti sam zase, sam po sebi je nekaj nepopolnega, nedovršenega. Svojo popolnost, svojo dovršenost doseže šele v družbi, v zvezi z drugimi ljudmi. Pravice in dolžnosti, ki so nujen izraz človekovega razmerja do njegovih soljudi, poedincev in človeške družbe, ga store šele takege kakršnega vidimo pri delu, kakršnega srečamo na ulici, kakršnega si vedno in povsod predstavljamo. Tudi zapoved ljubezni ni nič drugega kot najčistejši in najpopolnejši izraz človeške družabnosti.

Zato je napačno in pogrešeno govoriti le o posameznikih in njihovih medsebojnih pravicah in dolžnostih. Človeška družba ni le družba poedincev, ki so lahko drug drugemu upniki in dolžniki, marveč je organizem, ki živi tudi svoje lastno življenje, s katerim napaja in oživlja vsakega posameznega izmed svojih članov. Šele družba stori človeka in kdor bi se odrekel vsem koristim, ki jih uživa od nje, bi bil kakor mladika, ki se odreže od drevesa ter se posuši.

Kdor pa vživa družabne koristi, ter si lasti pravico do njih, ima brezdvoma tudi posebne dolžnosti. Socializem povdarja oboje in hoče obojemu pripomoči do prave veljave. Zadnji vir vseh tvarnih dobrin sta narava in človeško delo. Narava je za vse ljudi in do njenih koristi imamo vsi bistveno enako pravico. Ker pa bi mogel brez dela, zgolj od naravnih dobrin, živeti le skrajno majhen del vsega človeštva, smo brezdvoma tudi vsi bistveno enako dolžni delati. Edino kdor vrši svoje družabne dolžnosti, kdor prispeva po svojih močeh k delu, ki je predpogoj blagostanja in obstanka poedincev in družbe, ima pravico tirjati od nje, kar rabi za človeka vredno življenje. Torej ne samo vsak zase,

marveč tudi za vse, vsi pa vse in za vsakega posebej!

To je socializem! Podružabljenje mišljenja in delovanja posameznikov in družbe. Zavest, da smo člani družbe, ki ima do nas svoje dolžnosti, pa tudi svoje pravice mora preiti v kri in meso vsakega človeka. Središče in težišče našega mišljenja in delovanja se ne sme nahajati enostransko samo v naši osebi kot samostojnem, od družbe neodvisnem bitju, marveč mora sloneti na spoznanju in prepričanju, da smo, kar smo, ne le iz sebe, marveč tudi po drugih, po družbi. Individualistični nazor, kateremu je človek sam svoj gospod, samostojen in neodvisen stvaritelj svojih življenskih pogojev mora izgubiti svojo veljavo. Sebično ljubezen

do samega sebe, mora premagati zavest, da bi nam brez družabne pomoči, vse naše zmožnosti (če bi se sploh razvile) in moči le malo koristile. Vedeti moramo, da imamo kot člani družbe do nje tudi dolžnosti, da moramo biti njeni aktivni člani.

Da pa se to spoznanje in to mišljenje prenese v praktično življenje, da se postavi nanj ves novi družabni red, zato je treba organizacije. Organizacija je šola socialnega mišljenja, organizacija je nujna oblika praktičnega socializma. To je tako tesno, tako nujno združeno, za socializem tako karakteristično, da lahko postavimo kot geslo: *Socializem v praksi je organizacija in naša rešitev je v organizaciji!*

.....

Ivan Avsenek:

Ruski boljševizem v politiki, gospodarstvu in armadi.¹⁾

Boljševiki so pridržali od carske administracije razdelitev dežele na volosti (občine), ujezde (politične okraje), gubernije (kronovine) in samostojna mesta. Najmanjše državne edinice so volosti in mesta. Vsaka volost in vsako mesto si izbere svoj sovdep (sovjet deputatov). Sovdep je izvoljen na ta način, da vsaka tovarna izbere iz svoje srede toliko delavcev, kolikor jih odgovarja številni moči delavstva dotične tovarne. Ti izbrani delavci se zberejo v plenarne seje in izberejo iz svoje srede odbor: izpolniteljni komitet ali „Ispolkom“. V njegovih rokah je vsa gospodarska in politična oblast. On ima vse naloge, ki jih ima naše vrste država glede javnega miru, poleg tega pa mora regulirati

tudi vse gospodarsko življenje v smislu komunizma. V ta namen ima vsak Ispolkom polno raznih odsekov: aprovizačnega, finančnega, davčnega, šolskega, prometnega, a tudi izobraževalnega, gledališkega itd.

Število odsekov seveda ni omejeno in se ravna zmeraj po lokalnih razmerah. Občinski sovdepi po kmetih nimajo skoraj nobenih odsekov, zato pa jih imajo po večjih mestih na stotine. Moskovski sovdep ima na primer več sto odsekov in samo njegov aprovizijski odsek ima nad 7000 uradnikov in uradnic. Člani volostnih in mestnih sovdepov volijo iz svoje srede gubernske sovdepe. Gubernski sovdep voli iz svoje srede sopot Ispolkom, ki ima približno tako delo

¹⁾ Članek je vzet iz daljšega referata, ki ga je pisatelj spisal že pred dobrim letom. Zato nekateri podatki in nekatera domnevanja ne odgovarjajo več sedanjemu položaju. Kljub temu pa je slika, ki jo podaja ta fragment važna, zlasti sedaj, ko še vedno nimamo niti približno točnih poročil o boljševizmu in njegovi pozitivni, ustvarjajoči moči, ki mora biti brez dvoma velika, ker bi sicer ne zmagoval na celi črti, kot zmaguje.

in oblast, kot so jo imele Narodne vlade v Jugoslaviji. Približno na tak način se volijo tudi poslanci v Vserosijski Centralni Sovdep. Ta je podoben našim parlamentom, samo da je izvoljen samo za eno seziyo. Tudi ta izbere iz svoje srede Ispolkom, ki je trajno v Moskvi in kontrolira vse politično in gospodarsko življenje v državi. Ta centralni ispolkom voli zopet iz svoje srede prezidij, ki je eksekutiva ispolkoma. Predsednik izpolnitelnega komiteja vserosijskega centralnega sovdepa je najvišja glava v državi, podobno kot prezident ali ustavni monarh. V vseh teh inštancah imajo delavci in kmetje absolutno večino. Le tista inteligenca, ki je komunistična, ima nekaj malo zastopnikov. Ne samo, da nimajo meščanske stranke nobenega zastopstva, še celo socialisti-revolucionarji in menjševiki nimajo v teh organih nobenega zastopstva. Pripomniti pa je treba še to: kmetje so razni, mali, srednji in bogati. Volivno pravico pa imajo samo mali kmetje, bajtarji in kajžarji ter nekaj srednjih kmetov; večji kmetje pa te pravice nimajo. Po deželi torej volijo več ali manj samo bajtarji in kajžarji in sicer ne sovdepe ampak „komitete bednote“, ki so torej to, kar so po mestih in tovarniških krajih sovdepi. Sovdepi volijo vsake tri mesece novo eksekutivo in morajo pri tem gledati, da pridejo vsakikrat kolikor mogoče novi ljudje v eksekutivo, da se na ta način nauči vsak delavec javnega delovanja.

Čisto izjemno stališče pa zavzema sovjet narodnih komisarjev; to bi bil po naše ministrski svet. Vendar pa ima ta „Sovnarkom“ veliko večjo odgovornost in neodvisnost kot naši ministrski sveti. On je sicer odgovoren vserosijskemu sovdepu, ali člane si izbira sam. Da je njegovo stališče tako močno, se razlaga s tem, da v Sovnarkomu sedijo največje boljševiške kapacitete, komunistični bogovi: Lenin, ki je predsednik,

Trockij, vojni minister, Petrovski, Lunačarskij in drugi. Sovnarkom izdaja dekrete, po našem zakone, ki pa so takoj veljavni, čeprav jih vserosijski sovdep šele naknadno potrdi. Takih dekretov je sedaj že na stotine in Sevnarkom sploh nima drugega dela kot, da producira vsak dan nove dekrete. Sevnarkom imenuje tudi vse višje državne uradnike, vojaške poveljnike itd.

Gospodarsko življenje so boljševiki organizirali tako: poljedelstvo se organizira na socialističnih načelih. Vsa zemlja je državna, upravljajo jo lokalni sovdepi, ti morajo dati vsakemu toliko zemlje, kolikor mu jo je treba, da preživi sebe in družino. Država mora iti kmetu na roko pri gnojilih, živini, semenu itd. Zato pa mora kmet dati vse pridelke, kar jih je pridelal odveč, državi, da jih ta razdeli med delavce in mestno prebivalstvo. Država mora seveda skrbeti tudi za to, da poljedelec dobi potrebne čevlje, perilo, blago, obleko itd. V teoriji je to lepo, ali v praksi se da to le težko izpeljati; čisto neizvedljivo pa je takrat, kadar vsega manjka. Zato pa so tudi te reforme vzbudile na kmetih največji odpor in pogoste lokalne vstaje.

Svobode male obrti dosedaj boljševiki niso omejili, pač pa so vel. obrt in industrijo popolnoma socializirali. Vse lastnike so ekspropriirali. V vsaki tovarni je gospodar izvoljeni delavski svet. Ta vodi produkcijo. Vse tovarne, ki izdelujejo blago iste vrste, so kartelirane in imajo v Moskvi svojo centralno upravo, ki deli delo, koncentrira produkcijo, reorganizira vse tovarne, kjer je potreba. Tako so organizirane vse velike industrije, posebno težka industrija. Vse centralne uprave so zopet združene v veliko vserosijsko organizacijo, ki je tesno zvezana z državo: ta organizacija se imenuje višji sovjet narodnega gospodarstva. Ta centralna organizacija določa množino blaga, ki je potrebna za vse državljanke, regulira v splošnem pro-

dukcij). Ona deli tudi izgotovljene predmete med prebivalstvo s pomočjo aprovizacijskih odsekov lokalnih sovdeпов. Trgovina potemtakem sploh odpade in jo boljševiki hočejo popolnoma eliminirati.

Organizacija je zamišljena idealno, ali vse eno se zdi, da je obsojena na smrt. Vzroki so ti: surov n ni, stroji so izrabljeni, poslopja razbita, tehnični in trgovski strokovnjaki so večidel anti boljševiki, pri delavstvu manjka le prebogosto smisla za nove čase, zato tudi vere v novo uredbo. Ostanke trgovine se grupirajo v zadrugah, ki imajo nalogo, da preskrbijo prebivalstvu za življenje potrebne predmete. Zadruge so se v zadnjih časih zelo razširile: samo zadruga za preskrbo drva in drugega kuriva za Moskvo ima okolo 2 milijardi prometa, svojo banko s 100 milijonov osnovnega kapitala.

Organizacija vojske je postavljena tudi na novo podlago: boljševiki hočejo imeti vojake, ki so prepričani, da se borijo za dobro stvar. Zato je treba, da se vojaki vzgojijo v takem duhu, da bodo dobri branitelji komunistične države. Zato so razdelili vojaško vzgojo v politično in strokovno: vsaka stotnija, vsak polk ima svojega političnega komisarja. Njegova naloga je, da prireja shode, sestanke, predavanja, da širi literaturo in časopise. On skrbi tudi za gmotno dober položaj vojakov. On mora sankcionirati s svojim podpisom vse naredbe vojaških poveljnikov, samo strogo vojaško-strokovna vprašanja niso pod njegovo ingerenco. Strokovna organizacija pa je taka:

samo en del vpoklicanih je res v vojašnicah, kjer se vežba po vojaških pravilih. Drugi del je v rezervi in živi po svojih stanovanjih in domovih. Vsako nedeljo ali pa celo 2—3 krat na teden se morajo zbrati vsi, ki so sposobni za orožje in stanujejo v eni vasi, ali občini, ali enem delu mesta, na skupno vežbanje, ki vrši pod vodstvom vojaškega instruktora. Te prilike se porabijo zato, da potem pridrže po vaji ljudi skupaj in tako priredijo majhen improviziran političen shod, kjer razširjajo svoje komunistične ideje. Tako vežbanje traja 3—4 mesece in se ponavlja vsako leto, seveda ne pridejo vsako leto isti letniki skupaj, ampak razdelijo jih tako, da pride vsak vojak šele čez par let zopet na vrsto.

Posebno skrb posvečajo častnikom. Stare častniške organizacije so razpuščene in prepovedane. Vsi častniki morajo biti vzgojeni v socialističnem duhu. Zato skrbijo posebne častniške šole, kamor vstopajo večidel bivši delavci. Disciplina je zelo stroga v službi, zunaj službe pa je vsakdo prost državljan. Častniških znakov ni, tudi častnih ne. Boljševiki so na ta način ustvarili že močno armado, govorijo celo od pol milijona in Lenin je dal ukaz, naj organizirajo armado 3.000.000 ljudi. Ne glede na to, da zbirajo to armado šele dobro leto, so vendar tako močni, da kljubujejo vsem ruskim armadam in bi bili že davno uničili vse protivnike socialne revolucije na Ruskem, če bi tem ne pomagali preje Nemci, sedaj pa zavezniki. Vojaški minister Trockij se je izkazal za naravnost genijalnega organizatorja.

Dr. A. Gosar:

Politika.

I.

Bistvo politike.

Politika spada med najbolj rabljene in razširjene izraze, ki se tičejo javnega živ-

ljenja, kljub temu, ali pravzaprav ravno radi tega pa je njen pomen tako nedoločen, da je težko splošnoveljavno povedati, kaj je razumeti pod to besedo.

Predpogoj politike je ideja organizirane človeške družbe. Brez nje ni mogoče govoriti o političnem življenju in delovanju. Lokalne in stvarne meje njenega dejstevovanja določajo hkrati tudi delokrog politike v prvotnem, pravem pomenu besede. Glavni cilj organizirane človeške družbe je obenem političen in pot do njega vodi skozi javno politično življenje. Ker imenujemo organizacijo človeške družbe v okviru narodov državo, smemo politiko nakratko označiti kot udeje-stvovanje državne misli.

Neposredni cilj vsake politike je vpliv na državne institucije in na javno življenje sploh. V vsem političnem življenju in boju gre zato, kako se pripravi državo do tega, da bi zastavila svoje sile v določeni smeri za določen cilj, ki ga ima pred očmi politično odločujoča oseba ali stranka. Vsako, četudi „javno“ delovanje za splošno blagostanje, ki ne stremi za tem, da pritegne v svoj delokrog državne sile in moči, ni politično (n. pr. karitativno delo). Vendar pa država ni subjekt politike, marveč le izvršitelj njenih načrtov, pravi subjekt pa so politično delujoče osebe in stranke.¹

Ker pojmujejo različni ljudje in različne organizirane skupine ljudi (stranke) državo, njene naloge in sredstva, katerih naj bi se posluževala, različno, skušajo udejestviti državno misel na različne, mnogokrat bistveno nasprotujoče si načine. Da je končni državni in zato tudi politični cilj blagostanje celega naroda, v tem so si več ali manj vsi ljudje, posamezniki in politične stranke, edini, nasprotujejo pa si v tem, kako se da ta cilj v vsakokratnih razmerah najlažje in

najbolje doseči. Toda brez ozira na to imenujemo vsako neposredno v državno življenje posegajoče delovanje za korist celega naroda politiko.

Od politike v tem širšem pomenu besede, kjer gre še a priori za splošen dobrobit in kjer je vpliv na državne institucije in javno življenje le sredstvo, ki vodi do tega cilja, moramo ločiti politiko v ožjem specifičnem pomenu besede. Tudi nji je zadnji namen korist celega naroda, toda v ospredju stoje razna ustavna in upravna, kratko specifično politična vprašanja (n. pr. volilni red, avtonomija občin, ločitev cerkve od države itd.), ki igrajo navidezno popolnoma samostojno vlogo ter zatemnjujejo prvotni, končni cilj tako zelo, da največkrat sploh ne pride do praktične veljave. Politika v tem pomenu je ona, na katero mislimo, kadar rabimo v navadnem življenju ta izraz.

Mnogokrat se dogodi, da tako umevana politika ne samo ne služi, niti posredno, splošnemu blagostanju, marveč mu še sama po sebi nasprotuje. Vendar si skuša politika dosledno vsaj na zunaj nadeti videz stremljenja po splošnem blagostanju. Programi in volilni oklici političnih strank, brez izjeme, prekipevajo nesebične ljubezni do naroda in pravičnosti nasproti vsem slojem. Neredko nasprotstvo med političnimi programi in njihovim udeje-stvovanjem je vzrok, da je s pojmom politike pri zelo mnogih nujno združeno nekaj nepoštenega, nemoraličnega. Dejstvo samo na sebi, da hoče vsak politik in vsaka politična stranka veljati kot prvoborniteljica za dobrobit vseh državljanov, pa dokazuje, da mora obstojati bistvo prave politike v delovanju za splošno blagostanje.

Kdor hoče politiko prav umevati, mora imeti jasen pojem tudi o bistvu politične stranke. Politična stranka ni samo družba politično enako, ali vsaj sorodno mislečih

¹ V tem predvsem se politika loči od policije v širšem pomenu besede. Policija je del državne uprave. Tu je subjekt država kot taka in policija izvršuje le v neposrednem občevarju z državljanii tiste državne funkcije, ki naj služijo blagostanju, redu ter varnosti države in državljanov.

ljudi s skupnimi interesi, marveč je tudi bojna organizacija. Njen namen ni samo, da razširi svoje ideje ter pridobi kar največ pristašev za svoj program, marveč tudi, da odtuji nasprotnim strankam kolikor mogoče veliko njihovih članov. Pristaš politične stranke biti se ne pravi samo biti istega mišljenja ter imeti iste interese, marveč tudi sodelovati v boju zoper nasprotne stranke. Neposredni praktični cilj politične stranke je politična moč in premoč. To pa more zadobiti le tako, da stare in zlomi premoč nasprotnih strank. Stem seveda ni rečeno, da se boj med političnimi strankami sme vršiti na nedostojen način in z nepoštenimi sredstvi, ali celo, da je to nujen neizogiben pojav. Bojno svojstvo političnih strank kot takih pa bi pač moralo biti očito vsakemu človeku, ki se udeležuje političnega življenja. Na podlagi vsega tega lahko označimo politično stranko kot organizirano skupino ljudi, ki skušajo svoje politično prepričanje udeležiti in svoje skupne interese uveljaviti nasproti prepričanju in interesom drugih ljudi.

Politične stranke je treba na eni strani ločiti od neposredno nepolitičnih (n. pr. gospodarskih ali cerkvenih) strank in družb, na drugi strani pa od političnih društev. Prve segajo na politično polje le posredno, ter se udeležujejo le političnega življenja v širšem pomenu besede, politična društva pa se ločijo od političnih strank po svoji zakonito urejeni organizaciji in po svojem delokrogu, ki ne obsega nujno vsega političnega življenja, marveč je največkrat omejen na popolnoma določene slučaje.

Na podlagi definicije političnih strank je jasno, da se razteza njihovo delovanje nujno predvsem le na politiko v ožjem pomenu besede. Šele stranka, ki ima vso politično moč v svojih rokah, se lahko brez

pridrška loti politike v širšem, prvotnem pomenu besede, ter skuša rešiti njene naloge. To je tudi njena dolžnost in le to opravičuje njen boj, v katerem si je priborila svojo moč. Politika v prvotnem, širšem pomenu besede je torej nekak vzor, ki ga skušajo politične stranke doseči v svojo vsakdanjo politiko v ožjem, običajnem smislu.

Izraz politika pa se ne rabi samo v označenih dveh pomenih, marveč mu dajemo mnogokrat tudi tesneje omejen, popolnoma specifičen smisel. Tako govorimo zlasti o gospodarski in socialni politiki. Končni cilj je, kakor pri vsaki politiki, tudi tu splošno blagostanje in sredstva so tudi bistveno ista. Gre le zato, da se splošni pojem politike omeji na strogo gospodarsko, oziroma socialno polje.

Gospodarska politika skuša s pomočjo sil, delujočih v javnem, državnem življenju dvigniti gospodarsko blagostanje naroda. Po posameznih panogah gospodarskega življenja lahko delimo to politiko v agrarno, obrtno in industrijsko ter trgovsko. Še važnejša pa je morda razdelitev v produkcijsko in konsumpcijsko politiko, ki imata celo vrsto pododdelkov. Za vzgled naj služijo samo: prometna, carinska in tarifna politika.

Socijala politika hoče na isti način kot gospodarska pravilno urediti socialno razmerje ljudi, ter zagotoviti posameznikom, kakor tudi celim slojem primerno, človeka vredno socialno stališče. Njen delokrog se deloma krije z gospodarsko politiko, deloma pa jo presega, dočim spadajo na drugi strani v delokrog gospodarske politike tudi vprašanja in naloge, ki nimajo nikakega neposrednega stika s socialnim vprašanjem. Tudi iz socialne politike lahko izločimo posamezne panoge, ki tvorijo same zase posebno enoto. Tako n. pr. mezdna, zavarovalna politika.

II.

Pomen politike.

Človek je družabno bitje. Njegovo razmerje do drugih ljudi in do človeške družbe kot take je zlasti v modernih razmerah nujno zelo mn. govorno in zelo izrazito. Hočeš, nočeš je vsakdo član človeške družbe, državljan in občan, ter ima kot tak celo vrsto pravic in dolžnosti. Vse to ga sili, da se mora zanimati za javno, politično življenje, ter se ga udeleževati. Kdor bi se mu skušal odtegniti, bi se s tem pač odrekel pravicam, ki izvirajo iz njegovega družabnega razmerja, nikakor pa se ne bi otesel iz tega razmerja izhajajočih dolžnosti. Te mora vršiti, drugače ga človeška družba, država ali občina k temu prisili.

Tako je popolnoma splošno vsak človek večalimanj prisiljen zanimati se za javno, politično življenje in kolikor ne stori tega, trpi škodo in izgubo. Pomen političnega življenja pa nam postane šele tedaj popolnoma jasen, ako spoznamo, kako ozka vez ga družijo z najvažnejšimi gospodarskimi in kulturnimi vprašanji.

Gospodarsko življenje je temelj in podlaga političnega. Politične pravice in dolžnosti izvirajo po svoji večini iz gospodarskih, narobe pa se kažejo najvažnejše in najbolj učinkujoče posledice političnih pravic in dolžnosti zopet na gospodarskem polju. Gospodarsko in politično življenje izpopolnjujeta tako drug drugega in v praksi se sploh ne dasta dosledno ločiti. Na dnu vsega družabnega razvoja in boja leže — zlasti če prezremo verski moment — skoro izključno le stvarne dobrine in zato je vsak političen boj obenem tudi boj za gospodarsko premoč.

Iz tega pa izvirajo ne samo za cele stranke, marveč tudi za vsakega posameznika dalekosežne posledice. Kdor omalovažuje in zanemarja politično življenje ter se

briga samo za svoje domače razmere, ima od takega ravnanja navadno manj koristi kot oni, ki se tudi za javno življenje primerno zanima. Sem in tja se pač opaža, da imajo nekateri ljudje, ki se trudijo samo za svoje gospodarstvo ter se ne menijo za javno življenje, od tega dobiček, toda to je mogoče le tamkaj, kjer store njihovi tovariši več kot svojo dolžnost. Taki ljudje so ujedavke, ki žive na račun drugih, kajti država in občina, v kateri bi se velika večina ljudi sploh nič ne briga za javno življenje, bi nujno kulturno in gospodarsko propadla.

Pravilna ureditev gospodarskega življenja je bistveno odvisna od političnih razmer, ker v politično dobro urejeni in upravljani državi morajo biti gospodarske razmere toliko ugodne, da lahko vsakdo, ki se primerne trudi in dela zagotovi, sebi in svoji družini človeka vreden obstoj. Moderno narodno gospodarstvo zahteva nebroj državnih institucij (n. pr. občila, banke, borze itd.), ki so večalimanj odvisne od političnih razmer (tarifi, carina, valuta, borzne kupčije itd.). Ako najrazličnejše državne institucije ne vršijo svoje naloge tako kot bi jo morale vršiti, je to morda znamenje nesposobnosti vodilnih oseb, še večkrat pa nedvomen dokaz politične brezbriznosti širših krogov, ki morebiti sicer zabavljajo zoper negospodarsko poslovanje in ravnanje državnih organov, ne vrše pa dosledno svojih političnih dolžnosti, da bi tako pripomogli k potrebni izpremambi političnih in vsled tega tudi gospodarskih razmer.

Ponesrečeni poskusi s socializacijo, ki jih opažamo v vseh državah, ki so po svetovni vojni hotele vpeljati nov pravilnejši in pravičnejši gospodarski red, dokazujejo dovolj jasno koliko politične nezrelosti in brezbriznosti vlada vseprek med ljudmi. Vse zahteva od človeške družbe, da bi pravično uredila socialne in gospodarske raz-

mere med ljudmi, le malokdo pa je voljan resno in požrtvovalno sodelovati pri tem, kar naj bi izvršila cela družba, ki obstoji iz posameznikov, kakoršen je vsakdo sam. Socializacija t. j. podružabljenje (ne podružavljenje!) bo možna edino tedaj, ko se bo vsakdo, ali vsaj ogromna večina vseh članov človeške družbe dobro zavedala svojega članstva, ter ne samo iz njega izvirajočih političnih pravic, marveč tudi dolžnosti. Socializacija je možna edino le v družbi, ta pa obstoji le tam in le toliko, kjer in kolikor se njeni člani zavedajo te svoje lastnosti, ter v polni meri vršijo svoje članske dolžnosti. Tega pa se nauče najlažje in najhitreje v politični šoli. Politično življenje in politična organizacija sta vsled tega za gospodarstvo poedinca, kakor tudi celokupnega naroda velikega pomena.

Vpliv političnih razmer se kaže dalje tudi v kulturnem življenju. Politično odločujoča struja ne vlada samo v gospodarskem oziru, marveč posega s svojim vplivom globlje, kjer ne gre več samo za gmotno korist in škodo, marveč za etične vrednote, ki so človeškemu srcu še dražje kot tvarne dobrine. (Razporoka, brezverska šola in tako dalje.)

Politična brezbriznost, ki bi se dala, dokler gre le za gmotna vprašanja v posebnih slučajih morda še opravičiti, ima tu svoje meje, katerih ne sme nikdar prekoračiti. Vsakdo stoji tukaj pred alternativo, da vstopi v prijateljski, ali pa v sovražni tabor. Vmesne poti in škode, ki jo vsak posameznik lahko povzroči s svojo malomarnostjo, se ne da odtehtati z blagom ali denarjem. Kmet, obrtnik in delavec niso samo gospodarji, ki morajo skrbeti za vsakdanji kruh svoji družini, marveč so tudi možje in očetje, ki imajo nasproti svojim ženam in otrokom neizbegljive moralne dolžnosti. V tem se vidi, kako bedasto je verovati onim, ki snujejo „nepo-

litične“ politične stranke! Kmet, čevljar, ali kdorkolisibodi ni — vsaj navadno ne — samo gospodar marveč tudi mož, oče itd.

Politika torej ni zlo, katerega se je treba ogibati, temveč je prva pozitivna državljanska dolžnost. Političen brezbriznež oškoduje sebe in druge gospodarsko, oškoduje jih gospodarsko in zlasti tudi moralno.

III

Kritika našega političnega življenja.

Rekli smo: politika je udejstvovanje državne misli, prva državljanska dolžnost. In vendar se mnogim razumnim in uvidevnim ljudem, ki so po svojem mišljenju dobri državljani, stadi in gabi, tako da nočejo imeti z njo opravka. Kje tiči vzrok temu?

Pri nas poznamo skoro izključno le politiko v ožjem pomenu besede. Neprestano se bije hud boj za odločitev v raznih specifično političnih vprašanjih, pozablja pa se na glavni in zadnji namen vsake pravde politike — na splošno blagostanje. Veljavna gospodarska in socialna vprašanja, ki bi morala tvoriti jedro političnega življenja, se potiskajo v ozadje in le maloktera politična struja se zavzame zanje s primerno resnobo. Največkrat so taka vprašanja le dobro agitacijsko sredstvo ob volitvah, ko pa so mandati razdeljeni, čakajo pozabljena novih volitev.

Tako dobi ves politični boj sebično, osebno lice in zdi se, da ne gre toliko za stvar in za program kot za to, kdo bo deležen koristi političnega mandata. To odtuja politiki najbolj resne in poštene ljudi, ki sami ne iščejo osebnih koristi, ter odpira prosto pot častihlepni sebičnežem, ki ne izbirajo sredstev, da dosežejo svoj cilj. Naš politični boj je zato nedostojen in surov, premnogokrat tudi umazan in nepošten. Stranke tekmujejo med seboj, da vzgoje

svoje člane v zagrizene sovražnike ne samo nasprotnih strank, marveč tudi njihovih članov. Zato jim enostransko slikajo samo slabe strani nasprotne smeri, na svoji strani pa zahtevajo, da se brezpogojno odobrava in hvali vse, tudi ono, kar očitno ni prav.

Glavni delež na tem ima, pri nas kakor drugod, politično časopisje, ki je večini ljudi prvi, če ne edini politični informator, učitelj in voditelj. Ker je le malo takih, ki bi lahko sami temeljito preučili vsaj najvažnejša politična vprašanja, v katerih so prisiljeni zavzeti tako ali tako stališče, morajo večalimanj slepo verovati svojemu listu. Napačna in netočna poročila časopisov gredo širom dežele in države v najoddaljenejša kraje ter povzročajo ogromno škodo. Ne samo, da zapeljujejo širsko maso v zmoto, marveč jo pripravijo s svojim pisanjem do tega, da dirja v svoji nevednosti in politični strasti sama v svojo škodo, mnogokrat celo v pogubo.

Za vzgled lahko navedemo zopet socializem in socializacijo. Nevednosti, ki vlada glede teh dveh pojmov med preprostimi in celo med izobraženejšimi ljudmi, so krivi predvsem politični listi. Ne le, da niso poučili svojih čitateljev, kaj je socializem in kaj socializacija, marveč so vse vprek trobili v svet usodepolno zmoto, da pomeni socializem isto kot diktatura socialne demokracije in socializacija isto kot podržavljenje. Zato obračajo rešilni ideji socializma in socializacije hrbet ravno trezno misleči ljudje, ki vedo da v socialni demokraciji in v podržavljenju ni rešitve; o bistvu socializacije in socializma pa niso poučeni.

Pač pa so našim ljudem navadno razmeroma dobro znani čisto politični dogočki po vsem svetu. Preprost človek pozna neredko po imenu ministre najrazličnejših držav, ve, katera politična struja je tu in tam

zmagala, čita z zanimanjem govore in izjave zunanjih ministrov in diplomatov, ter je vsak hip pripravljen lotiti se z vso resnobo najkočljivejših diplomatskih problemov.

To je šola naših političnih listov. Velika, ali s starim avstrijskim izrazom „hofratovska“ politika gre tu največkrat roko v roki s popolno nevednostjo in nepoznanjem domačih kulturnih in gospodarskih razmer. Politika je ljudem neke vrste šport, igra, ki draži živce, ne pa praktično delo za blagostanje naroda. Zato toliko strasti in toliko ognja, pa tako malo pozitivnega dela! V tem oziru bi pač morali iti k Angležem v šolo.

Še večja pa je škoda, ki jo povzročajo politični listi v moraličnem oziru. Preprostejši človek je v političnem oziru popolnoma navezan na svoj list. Njemu veruje in naj prisega. Zato pa rodi vsaka laž v političnem listu le prerada težke posledice. Varano in izgubljeno zaupanje se navadno ne povrne nikdar več. Pošten človek, ki uvidi, da njegov list, kateremu je vse zaupal, laže, da ni dosti ali nič boljši od svojih nasprotnikov, katerim očita vse najslabše lastnosti, postane politično mlačen in brezbrizen, ali pa — in to se največkrat zgodi — krene tudi sam na nepošteno pot laži in goljufije. Nezaupanje, ki ga ravno v sedanji dobi politične stranke in tudi najbolj neoporekljive vodilne osebe vsepovsod srečujejo, je posledica nepoštenega in lažnjivega pisanja političnih listov celo dolgo dobo svetovne vojne. Ljudje so bili deset- in stokrat varani, zato pa ne zaupajo nikomur več, pa naj jih še tako prav in dobro uči. Če vsled nepremagljivih ovir resnica ne sme in ne more na dan, potem je pošten molk neprimeren več vreden, kot neresnično zavijanje, olepševanje in hvalisanje. V tem oziru teži vse naše politične liste težak greh, ki ga ne bodo mogli zlepa popraviti.

IV.

Kakšna bodi politika?

Iz glavnih hib sedanje politike, ki smo jih pravkar našli lahko posnamemo temeljne misli za zdravo politiko.

Politika ne sme biti sama sebi namen, kajti ona je udejestvovanje državne misli, vrhovni cilj države pa je blagostanje državljanov. Zato je treba vse politično delovanje presojati edinole s stališča splošne koristi. Političen boj mora biti boj za skupen blagor. Ta princip je in ostane jedro prave politike in zato ga druga politična načela ne smejo nikdar zatemniti. Kar škoduje večini naroda, se politično ne da opravičiti, pa naj zahtevajo to življenski interesi vodilnih oseb, ali tudi cele stranke. To mora stati vsem politično delujočim osebam živo pred očmi. To je treba vsem, preprostim in naobraženim, vcepiti v srce, da ne bodo videli v političnem življenju samo borbe za prevlado, marveč tudi delo za korist celega naroda. Kadar bodo ljudje to umeli, se bodo udeleževali političnega življenja z večjo vnetostjo in z večjo resnobo.

Iz tega sledi za politične liste njihova prva dolžnost poučevati ljudstvo, ter mu odpirati oči, da bo spoznalo, česa mu je v kulturnem in gospodarskem oziru najbolj treba, kazati mu, kako bi se dalo to najhitreje in najlažje doseči. Boj spada sicer k bistvu politike, vendar ni to njena glavna in edina bistvena lastnost. Zato tudi ne more biti glavna naloga političnih listov, da služijo kot bojni organi političnim strankam, marveč da pospešujejo pozitivno delo za korist naroda. To svojo nalogo pa vršijo najlažje in najbolj uspešno s poukom. Objektivni, stvarni in temeljiti članki o trenutno najvažnejših kulturnih in gospodarskih vprašanjih bi morali zavzemati v vsakem poli-

tičnem listu prvo mesto. Političen list, ki se bere po vsej deželi in državi, bi moral zbirati okrog sebe najboljše kulturne in gospodarske delavce, ker more biti edino tako kos stavljeni nalogi. Članki, ki diletantsko in s političnimi frazami „rešujejo“ najtežje kulturne in gospodarske probleme, napravijo neprimerno več škode kot koristi.

Druga važna naloga političnih listov je kritika. Političen list ne sme biti sicer tožnik tujih napak, obenem pa zagovornih domačih grehov, marveč mora imeti svoje predale vedno odprte tudi za stvarno objektivno kritiko domačih razmer. Vsah političen greh, pa naj bo še tako malenkosten, se bridko oteplje, ako najde zagovornika med ljudsko maso. Molki političnim napakam se da — četudi le redkokdaj — opravičiti, nikdar pa ne nepošteno zagovarjanje in opravičevanje. Nihče ni v političnem življenju tako neobhodno potreben, da vsled tega ne bi smeli grajati njegovih političnih zgreškov, pa naj bi bil radi tega primoran umakniti se iz javnega življenja. Odkrita in poštena beseda koristi v takem slučaju mnogo več kot neumestna in neodkrita obzirnost in populističnost. Vsak političen kompromis zahteva vedno novih koncesij. Prva nedoslednost rodi drugo in tisti, ki se poda na to pot, mora v stalnem nasprotju s samim seboj zagovarjati vedno nove zmote in napake. Odtod zbegano in vedno menjajoče se pisanje večine naših političnih listov, ki obračajo le preradi svoj plašč po vetru.

Da bodi političen boj dostojen in da so politični listi dolžni držati se v tem oziru pravih meja, je samo ob sebi umljivo in tega ne taje niti oni, ki proti temu največ grešijo. Toda v tem oziru ne bo drugače, dokler ne bodo ljudje spoznali važnosti in resnosti političnega življenja, dokler ne bodo uvideli, da je njegov pravi cilj splošna, ne

pa osebna ali strankarska korist. Zlasti umazani osebni boj bo šele takrat pojenjal, ko bo naše ljudstvo politično tako zrelo, da bodo dvomljivi in temni elementi, od katerih izhaja ta boj, izgubili vpliv, ki ga sedaj še vsepovsod imajo. Predpogoj zato pa je stvar-

no, temeljito in objektivno pisanje političnih listov v važnejših načelnih vprašanjih. Iz tega se razvidi, da je treba z reformo političnega življenja pričeti predvsem pri političnih listih.

Dr. A. Gosar.

Poljedelstvo v luči socialnega vprašanja.¹⁾

Ako hočemo poljedelstvo prav ceniti, t daj ga ne smemo presojati samo s strogo gospodarskega stališča, marveč moramo v polni meri vpoštevati tudi njegov pomen v raznih socialnih odnošajih in ozirih.

Za vsako državo je velikega pomena, da je rod, ki prebiva na njenem ozemlju telesno zdrav in krepak, enako pa tudi, da je duševno jak in značajan. Kar največ ljudem naj bi bila v sleherni državi dana prilika, da si ustanove svoj dom, ki naj bi bil središče njihovega telesnega in duševnega življenja. Ustvarile naj bi se take gospodarske in socialne razmere, da bi pojenjal beg z dežele; industrija naj bi se decentralizirala, ter preselila iz mest na deželo. Kajti „tu je vedno mlado rodišče ljudskih sil — mesta se vedno prerajajo z do-

tokom življenjskih sil s kmetov — tu je doma verna zvestoba in stalnost; tu je ljubezen do rodne zemlje; tu je religioznost. — — — Tudi v gospodarskem oziru je torej kmetiški stan velikega pomena. Seveda je prvi, socialni moment, pomenljivejši.“

Oglejmo si torej natančneje posamezne izmed teh točk:

a) zdrav, krepak rod.

Da je kmečki rod bolj zdrav in krepak kot mestni ljudje, zlasti kot industrijski delavci, je splošno znano in priznano dejstvo. Najzanesljivejšo sodbo pa si moremo o tem ustvariti na podlagi statističnih podatkov. Za vzgled navajam samo nekatere najznačilnejše.

Na Angleškem n. pr. je znašala umrljivost ljudi v letih 1890/92 na vsakih 10 000

¹⁾ Ker ne gre zato, da bi pričujoča razprava na tem mestu služila strogo znanstvenim namenom, sem izpustil iz nje več statističnih podatkov, ki so sami na sebi zanimivi in za pričujoče vprašanje vrlo pomembni, pa bi navadnega bralca le motili in odbijali. Iz istega razloga sem tudi opustil podrobno citiranje. Za one, ki bi se morda posebno zanimali za posamezna vprašanja, ki se jih bom dotaknil, navajam tu sumarično glavne vire, na katere sem se naslanjal:

Ušeničnik: Sociologija, Ljubljana, 1910.

Herkner: Die Arbeiterfrage, 6. Aufl. II. Bd., Berlin 1916. Herkner citira tudi nadaljne avtorje, ki pridejo tu v poštev, predvsem Ballođ: Die mittlere Lebensdauer in Stadt und Land, Leipzig 1899.

Roscher: Nationalökonomik des Ackerbaues 14. Aufl., Berlin 1914.

Sehring: Agrar- und Industriestaat, Wörterb der Volkswirtschaft 3. Aufl. Jena 1911.

Schmoller: Grundriss der allgem. Volkswirtschaftslehre II. Teil, Leipzig 1908.

Hesse: Bevölkerung, Wörterb der Volkswirtschaft 3. Aufl., Jena 1911.

Méline: La Retour à la terre 1905 (tudi nemško: Putlitz: Rückkehr zur Scholle, Berlin 1906).

Zebitsch: La Serbie agricole et sa démocratie. Paris-Nancy 1917.

Marshall: Principles of Economics Ed 7. London.

oseb ločeno po stanovih in starosti kakor kaže naslednja tabela.

Poklic	15	20	25	35	45	55	65	Skupaj
	do 20 let	do 25 let	do 35 let	do 45 let	do 55 let	do 65 let	do 100 let	
Samostojni kmetje in njih sinovi	13	24	43	70	112	240	878	1380
Poljski delavci in posli	17	39	52	83	128	246	986	1551
Kovinski delavci	27	54	75	137	251	474	1313	2331
Delavci v predilnicah	34	59	75	123	223	461	1389	2364
Rudarji	38	57	64	97	196	443	1505	2400

Pri tem pa je treba še vpoštevati, da so na Angleškem poljski delavci znatno slabše plačani kot industrijski, vsled česar bi bila pod enakimi pogoji razlika v umrljivosti med njimi in industrijskimi delavci še večja.

Večja umrljivost mestnega prebivalstva je razvidna tudi iz naslednje tabele (Ballod). V l. 1881—92 je znašala povprečna življenjska doba pri osebah moškega spola

v starosti:	0	5	10	15	20	25	30 let
na Angleškem sploh:	43.66	52.75	49.00	44.47	40.27	36.28	32.52
v Manchester Township:	28.78	40.53	37.47	33.56	29.61	26.00	22.82

In to kljub temu, da se delavstvo v Manchesteru prišteva k najboljše plačanim v celi Angliji (Herkner). Pri teh, kakor tudi pri vseh nadaljnih številkah, kjer se primerja umrljivost mestnega in podeželskega prebivalstva pa se je treba ozirati tudi na dejstvo, da se znaten del tistih, ki so se v najboljših letih preselili z dežele v mesto, vrne v slučaju resne bolezni, ali na stara leta, ko postanejo nesposobni za delo, nazaj na deželo (Marshall).

Še en vzgled. Na Pruskem je znašala po Ballod-u umrljivost moškega spola v l. 1890—901 in 1905—906 v mestih 25.1 in

23.3 na deželi pa 22.9 in 21.6; pri ženskem spolu v mestih 22.3 in 20.8 na deželi pa 21.5 in 20.5.

Na 1000 žensk v starosti 15—40 let je je znašalo število rojstev:

v Berlinu,	v mestih sploh,	na deželi
1876/80	149.2	160.6
1905/10	82.1	118.7
		182.9
		168.9

Podobne rezultate kaže švicarska statistika. Omenim naj samo, da je znašalo število rojstev v dobi 1871—1890 v Švici na 1000 poročenih ženskih oseb v starosti 15—45 let v obrtniških (industrijalnih) okrajih 237, na deželi pa 266, število rojstev na 1000 ženskih oseb sploh je znašalo v celi Švici poprečno 120, v čistih mestnih okrajih Genf, St. Gallen, Basel pa samo 70, 88 in 100.

Zanimiva je tudi statistika nemških nabornih komisij, ki kaže, da je bilo v letih 1902—1908 v krajih z manj kot 2000 prebivalcev od 100 nabornikov kmečkega stanu sposobnih 59.4, od drugih poklicov 57.8, meščanov pa samo 51.26%. Naknadno štetje moštva, ki je služilo leta 1906, je pokazalo, da so dali kraji z manj kot 2000 prebivalcev 14% več orrožja sposobnih mož kot bi jih morali dati sorazmerno po številu svojih prebivalcev. dočim so ostala mala in srednja mesta (2—5000 in 5—20.000) za 9 in 14% oziroma 17%, velika mesta pa celo za 35% pod povprečnim številom.

Kot kričeč vzgled naj navedem še dejstvo, da je bilo v severočeskkih industrijskih okrajih med delavci samo 2.3—5.7% za vojaško službo sposobnih mož.

Pomen teh števil je seveda še ves drugačen ako premislimo, da zdravju škodljiv vpliv stanu, ki ga mladi delavci, ki pridejo na nabor, komaj nekaj let izvršujejo, še ni mogel priti pri njih do veljave, ter ni mogel pokazati vseh svojih slabih posledic.

Tudi dejstvo, da se v novejši dobi zdravstvene razmere v mestih boljšajo, brez dvoma ne bo dosedanjega zdravstvenega razmerja med podeželskim in mestnim prebivalstvom bistveno izpremenilo. Zanesljivih statističnih podatkov o tem sicer nimamo, toda pomisliti je treba, da so zdravstvene razmere tudi na deželi v mnogem oziru slabe in zaostale, tako, da bo moderna higijena tudi tu dosegla uspehe, ki ne bodo za onimi v mestih v nobenem oziru bistveno zaostajali.

b) duševno jak in značajan rod.

Drugi moment, ki ga moramo vpoštevati, je vpliv kmečkega življenja na duševni razvoj in zlasti na značaj človeka. To se pozna pri otrokih, pa tudi pri odraslih. Otrok na deželi raste v vednem stiku z naravo, ter opazuje od prvega začetka iz neposredne bližine najrazličnejše življenjske pojave. Česar se mora otrok v mestu šele učiti in o čemur mu nudijo najrazličnejše igrače le slabe slike, vse to ima otrok na deželi vedno pred očmi, vse to opazuje v naravi živo in v vseh stopinjah razvoja.

Toda to ni vse! Prav tako važno, če ne še važnejše in dragocenejše se zdi, da se uči otrok na deželi, zlasti v kmečkih družinah koj iz mladih let delati, ter gospodariti, oziroma gospodinjiti. Tako dobi že v prvih letih jasen pojem, kako se je treba za vse, kar potrebujemo v svojem življenju truditi in kako je treba ravnati, da s tem kar imamo tudi shajamo, da s tem preživimo sebe in svojo družino. Gospodarjenje je s kmečkim življenjem tako tesno spojeno, da mora otroku, ki ga od mladih let opazuje in sam pri sebi doživlja, smisel zanj preiti v kri in meso. Otrok v mestu, ki vidi k večjemu, da prinese oče ob tednu ali mesecu gotovo svoto denarja domov,

nima pravega pojma, kje, zakaj in čemu ga je dobil. Snisel za gospodarstvo pogreša, zlasti takrat, ko prične sam zase skrbeti in mnogokrat se to pomanjkanje gospodarskega duha nad njim bridko maščuje.

Kmečko življenje vzgaja človeka zlasti tudi k samostojnosti. Že otrok se navadi na kmetih samostojno presojati pojave življenja, ter ni toliko navezan na to, kaj mu pripovedujejo drugi o njih. Še bolj pa podkrepi v njem smisel za samostojnost in neodvisnost, zaveši, da si njegovi stariši in žnjimi tudi on več ali manj vse važnejše reči, ki jih rabijo za svoje življenje, sami pridelajo, oziroma izgotovijo. In potem dalje zavest, da imajo svoj dom in svoj kos zemlje, kjer lahko delajo, kar hočejo in kamor ne sme brez njihovega dovoljenja nihče niti stopiti. Vse to vzbuja nehote že v otrokovi duši, pa tudi v duši odraslega človeka, zlasti gospodarja, zavest neodvisnosti. Gospodarska neodvisnost, pa stori človeka neodvisnega, samostojnega v vseh ozirih. Neodvisnost, gospodarska in duševna samostojnost pa hodita — vsaj pri ljudeh, ki morajo z žuljevimi rokami delati za svoj obstanek — s poštenostjo in značajnostjo roko v roki. Ako pravi Herkner: „Zato so duhovniki, pesniki, misleci, državniki, zgodovinarji in narodni gospodarji vseh časov in narodov edini v hvali številnega, v zmernem blagostanju živečega srednjega stana, zato ga hvalijo, kot najvažnejši temelj zdrave države — — —“ tedaj velja za sedanjo dobo ta hvala v prvi vrsti kmečkemu stanu. Kajti dejanski je med kmečkim prebivalstvom povsod neprimerno več odstotkov samostojnih, neodvisnih, gospodarjev, oziroma družin, kot pa v industriji in trgovini

V Nemčiji n. pr. je znašalo število samostojnih gospodarjev s pripadajočimi družinskimi člani v primeri s skupnim številom v poedinih panogah zaposlenih oseb:

leto	v poljedelstvu	v industriji	v trgovini
1895	60,2%	27,9%	44,9%
1907	65,8%	20,2%	36,2%

V Srbiji, kjer se, kakor znano, peča ca 68% vsega prebivalstva v poljedelstvu, je imelo leta 1897 od 401 000 vseh družin 331 700 t. j. 82% svoje zemljišče in hišo, tako da so bile popolnoma neodvisne. Brez dvoma je ravno to dejstvo igralo v borbi srbskega naroda za njegov obstanek važno vlogo. Samostojnost in neodvisnost ki so jo bili srbski vojaki vajeni z doma, jim je pomagala, da so znali prav ceniti tudi politično, državno svobodo in neodvisnost. Rod hlapcev in odvisnežev ne bo nikdar dosegel srbskega junaštva.

V industrijskih državah je, odkar se je industrija pričela tako naglo razvijati, število prebivalstva čudovito naraslo¹⁾. Ves ta ogromni prirastek pa tvorijo skoro izključno le odvisni ljudje. Okrog leta 1850 sta živeli v Nemčiji približno dve tretjini vseh prebivalcev od poljedelstva, leta 1907 pa se jih je pečala s poljedelstvom samo še ena tretjina. Če pri tem vpoštevamo, da je v isti dobi število prebivalstva naraslo od 35 na 60 milijonov, si lahko predočimo, koliko znaša prirastek odvisnih, nesamostojnih ljudi.

Ker so neodvisni ljudje za duševno jak in značajan rod nujno potrebni, postaja stan, ki nudi vse pogoje za samostojne eksistence z rastočo industrializacijo dežele vedno večjega pomena. (Sehring) Samostojen kmečki stan pa je še toliko večje važnosti, ker se obeta v moderni dobi med neodvisnimi srednjimi stanovi predvsem le njemu lepa bodočnost. Obrtni stan je v mnogih važnih strokah propadel, kmet pa je povečini ostal ter s tem dokazal svojo življensko moč,

¹⁾ Glej dalje spodaj!

kljub vsem ogromnim težavam, ki jih je zakrivil moderni gospodarski red, ki se je zanj premalo zmenil, ter ga premalo uvaževal. Važne socialne naloge srednjega stanu so in bodo še v večji meri prešle v roke kmečkega ljudstva.

Kakšne pa so te naloge in kakšen je pomen trdnega srednjega stanu za vso človeško družbo, je razvidno iz naslednjih Herkner-jevih besedi: „Zdi se po naših zgodovinskih izkušnjah, da kažejo perijode, v katerih je obstojal širok osrednji stan, najbolj razveseljive znake. To so takozvane organske, pozitivne in ustvarjajoče epohe v zgodovini človeštva. Tu se kaže srečna zveza med delom in uživanjem, med pravicami in dolžnostmi, živ pogled za zdrav napredek — — —; noben državljan ni tako bogat, da bi po Rousseau-jevih besedah, lahko druge kupil in nihče tako reven da bi moral samega sebe prodati. — — — To je podlaga za pravo svobodo, za krepko samoupravo (Podčrtal jaz). Tukaj je postavljen širok most med bogastvom in revščino — — — Produkcija in konsum se lažje ohranita v ravnotežju. Delo družbe ima doma bogat trg, ki ga lahko plača. Gospodarski krogotok se vrši brez trenja in ovir. — — —“

S tem je povedano vse, kar ti ravno tega manjka moderni človeški družbi v največji meri in kadar tega ne bomo več pogrešali, bodo bistvene točke socialnega in gospodarskega problema rešene.

Verjetno, če ne popolnoma gotovo je, da se bodo gospodarske razmere v naši državi več ali manj enako razvijale, kot so se v drugih srednje- in zapadnoevropskih državah, ter bo tudi pri nas število odvisnih ljudi vedno bolj naraščalo. Prav iz tega razloga je velike važnosti, da se zavedamo pomena, ki ga ima kmečki stan za ohranitev in razvoj narodovega značaja.

c) lasten dom.

Tretja točka, o kateri moramo posebej govoriti, se tiče dejstva, da nudi poljedelstvo razmeroma mnogim priliko, da si ustanove svoj lasten dom.

Zdi se, da do sedaj lastnega doma splošno še nismo znali prav ceniti, oziroma, da smo ga prešojali predvsem le z vidika stanovanjskega vprašanja. V najnovejši dobi so se narodi — dasi morda le pod vplivom stanovanjske bede — v tem oziru deloma spremenili in pomen lastnega doma za telesni in duševni razvoj družinskih članov postaja vedno bolj očit. Tu naj podamo samo par najvažnejših dejstev.

Za telesni razvoj človeka je velike važnosti, ne le da ima primerno mesto, kamor lahko na večer v miru položi svoje trudne kosti, da se odpočije od dnevnega napora in dela, marveč, da imenuje košček zemlje svojo last, kjer se lahko prosto in neovirano giblje. Tudi vsem modernim zahtevam odgovarjajoče stanovanje še ni dom. Zlasti družinam, ki imajo otroke, ne more niti najmodernejše in najelegantnejše stanovanje samo na sebi nadomestiti prednosti preprostega podeželskega doma. Še bolj pa se bo čutila potreba, da bi imela kolikor mogoče sleherna družina svoj lastni dom, če se socialne razmere v drugih ozirih vsaj za silo uredijo, tako da se bodo zlasti delavske mase povzpele na stopinjo pravega človeškega življenja. Že samo prva večja pridobitev delavstva po zadnji vojni — 8 urni delavnik — odpira tu pogled v popolnoma nove razmere ter ob enem potrebe in zahteve.

Delavcu v dosedanjih razmerah bo 8 urni delavnik po večini malo koristil. Prav in povsem pravično je, da dobi sleherni delavec za 8 ur poštenega vestnega dela tako plačo, da lahko pošteno, primerno

preživi sebe in svojo družino, da je s tem preskrbljen tudi za slučaj bolezni, nezgode, starosti itd., kratko, da si v 8 urah prisluži vse, kar rabi za človeka vredno življenje. Toda kaj naj počne ostalih 16 ur? Je in spi, se zabava, zahaja v družbo med tovariše, se izobrazuje itd? Da, toda mnogo jih je, ki za slednje nimajo smisla in ga nikdar ne bodo imeli. Da, tudi brez ozira na to, ali ne preostaja še vedno preveč prostega časa? Nevarnost, da bi ga mnogi izmed delavcev v sedanjih razmerah na svoji sedanji kulturni stopinji slabo porabili, je gotovo velika. Brez dvoma niso bili najslabši oni, ki so, kakor poroča nemški list („Die soziale Praxis“) po vpeljavi 8 urnega delavnika šli ter si poiskali za prosti čas primerno postransko opravilo kot mizarji, delavci na cesti itd.

Tu se nam odkriva potreba po onem, kar smo že zgoraj omenili. Človeku ni dovolj, da ima stol, mizo in postelj, marveč rabi košček zemlje, kjer se lahko svobodno giblje, kjer lahko prosto razvije svoje telesne moči. Delavec mora imeti priliko, da tudi v prostem času dela, ne sicer zato, ker ga žene k temu moreča skrb za vsakdanji kruh, marveč ker ga vleče k temu njegovo naravno nagnenje, prirojeno mu veselje do dotičnega dela, najsi bo to vrtnarstvo, navadno poljedelstvo, kako rokodelstvo ali karsizebodi. Vse to pa je mogoče edino le na lastnem domu, kjer je človek sam svoj gospod, kjer ga ne vežejo najrazličnejši potrebni oziri na tuje koristi, želje in tudi kaprice.

Kaj je dom otrokom v letih, ko zahteva njihova narava kar največ prostosti, ko jih siloma vleče ven izmed ozkih štirih sten, ni treba še posebej opisovati. Pripomniti hočem le še, da vseh tistih zavodov in institucij, ki naj bi obvarovale otroke vplivov ulice, ne bi bilo treba, če bi imele naše družine svoje domove, če bi imeli njihovi

otroci na domačem dvorišču hkrati učilnico in delavnico, igrišče in zabavišče, kakršnega ne more dati ne ulica in ne najboljši zavod.

Zanimivo je, kar pravi Herkner o takih in podobnih motivih, ki naj bi se po našem mnenju vpoštevali tudi v gospodarskem življenju. Ko našteje najrazličnejše slabe in škodljive strani življenja v industrijskih krajih, nadaljuje:

„Sentimentalna, neznanstvena razmotrivanja bo marsikdo zavrnil. Čeprav niso sovražniki velikih mest samo pesniki, temveč tudi realni politiki kot Bismark ali Rosenberg, pustim, da velja ta ugovor, toda samo pri onih, ki sami rajši leto za letom opravljajo svoj enolični posel v ropotanju in smradu s črnim dimom pokritih tovarniških mest. Komur pa je kljub zanimivemu in duha spodbujajočemu poklicu mnogo do tega, da stanuje v tistem oddelku mesta, kjer so vile z razgledom po mikavnih vrtovih; kdor zapusti poleti mesto, da si v gorskem zraku in gozdnem vonju okrepi svoje v industrijski kulturi razrahljane živce, ta je izgubil pravico, da bi še mogočno norčeval. Velikanski obseg tujskega prometa, ki služi samo okrepčilu, stotine milijonov, ki so v takozvani „tujski industriji“ prav dobičkanosno naloženi, ljubki oddelki vil in „Cottage“¹⁾, ki se v mnogih mestih razvijajo, vsa ta dejstva pričajo z velikim povdarkom, da število onih, ki so zase in za svojo družino za take „sentimentalne“ občutke zelo sprejemljivi, hitre rasti.“

Končno pa je, kakor smo že zgoraj videli, tudi moralichen pomen doma izredno velik. Človek, ki ima svoj dom, ki imenuje neko določeno stalno mesto na zemlji

¹⁾ Enodružinske hiše v nasprotju s takozvanimi kasarnami, (Mietskassernen). Cottage (izgov: kótedž) pomeni tudi mezdni sistem, pri katerem dobivajo delavci del svoje plače in natura, v obliki stanovanja, navadno v zvezi z majhnim zemljiščem.

„svoje“, ima o tem že dano nekako naravno podlago, temelj, na katerem se lahko razvije v svobodnega nositelja narodnih, državljan-skih pravic in dolžnosti. Človek, ki ima svoj dom, je s tem privezan na svoj kraj, na svoje sosede in svojo okolico, ter čuti in ve, kaj so socialne pravice in kaj socialne dolžnosti. Človek brez doma pa ima le prerad smisel samo za pravice nasproti človeški družbi, dočim noče prav poznati in priznati svojih dolžnosti do nje. Tudi to slednje je naravno in ne povsem neutemeljeno!

Ideal, da bi imela sleherná družina svoj poseben, dom pa se dá, vsaj približno, doseči edino le na deželi, na kmetih. Dejanski je tudi, kot smo zgoraj videli, med kmečkim ljudstvom sorazmerno največ samostojnih, neodvisnih gospodarjev, ki imajo vsi svoje lastne domove. Da to razmerje ni samo slučajno in da se bistveno ne more izpremeniti, je brezdvoma jasno in samoobsebi umljivo. Prav zato se zdi važno, da se to dejstvo, kadar se govori o gospodarskem in socialnem pomenu poljedelstva, še posebej povdarja in uvažuje.

d) beg z dežele in decentralizacija industrije.

Na četrtem mestu moramo opozoriti na znan ter zelo karakterističen znak modernih gospodarskih in socialnih razmer, t. j. beg z dežele.

Sorazmerno, kakor je industrija rastla ter se vedno bolj razvijala, je raslo tudi število prebivalcev v mestih in industrijalnih krajih, dočim je na deželi ostalo približno na isti večini, ali pa je, kljub večjemu številu porodov in kljub manjši umrljivosti kot v mestih, absolutno zelo padlo. Naslednja tabela kaže, kako se je v preteklem stoletju izpreminjalo razmerje med mestnim in podeželskim prebivalstvom v Nemčiji, v Združenih državah in na Francoskem. Število

prebivalstva je izraženo v milijonih; med mesta so prišteti v Nemčiji in Franciji kraji z več kot 2000, v Združenih državah pa kraji z več kot 8000 prebivalcev.

Nemčija				
leto	mesta	%	dežela	%
1871	14·8	36·1	26·2	63·9
1880	18·7	41·4	26·5	58·9
1890	23·2	47·0	26·2	45·0
1900	30·6	54·3	25·7	45·7
1905	34·8	57·4	25·8	42·6

Združene države				
leto	mesta	%	dežela	%
1800	0·2	3·3	—	—
1840	1·5	8·5	15·6	91·5
1870	8·0	20·9	30·4	79·1
1900	23·7	31·2	52·3	68·8

Francija				
leto	mesta	%	dežela	%
1846	8·6	24·4	26·8	75·6
1886	13·8	35·9	24·5	64·0
1901	16·0	41·0	23·0	59·0

Absolutno število prebivalstva na deželi se je, kakor je tu razvidno znatno zmanjšalo le na Francoskem. Toda te sumarične številke ne pokažejo podrobnosti, ki so mnogokrat zelo zanimive in važne. Tako n. pr. je padlo na Angleškem absolutno število prebivalcev v dobi 1871—91 v 11 grofijah za 10—16%, v 23 grofijah za 5—8% v 3 grofijah, kjer se je pridelovalo predvsem žito, pa v dobi 1851—1891 za 13·8%, in v 4 zapadnih grofijah v dobi 1841—91 celo za 22·3%! Pač najboljši dokaz za beg z dežele!

Naj navedem še par podatkov! Na Francoskem se je v letih 1896—1901 prebivalstvo na deželi škrčilo za 895.000, dočim je bilo ravnostavno število novorojencev v isti dobi samo za 35.000 manjše kot število umrlih. Z dežele je torej v označenih 5 letih pobegnilo celih 860.000 oseb.

V Nemčiji je število prebivalstva v krajih pod 5000 prebivalcev ostalo v letih 1870—1905 skoro neizpremenjeno, dočim je skupno število prebivalstva poskočilo od 40,818.000 na 60,641.000, torej okroglo za 20 milijonov. Ako ne vpoštevamo dejstva, da se prebivalstvo v mestih naravno sorazmerno počasno je množi kot ono na deželi, je znašalo torej število oseb, ki so se v omenjenih 35 letih preselile letno z dežele v mesto toliko kot ves letni prirastek prebivalstva na deželi. Ta pa je znašal okroglo 276.500 oseb! Vsekakor veliko preseljevanje ljudstva.

To dokazuje jako lepo tudi razmerje domačinov in priseljencev, ki znaša n. pr. v Berlinu 40·9 : 59·1, v Monakovem 36·1 : 63·9, v Londonu 70·3 : 29·7, v New Yorku 55·1 : 44·9, v Curihu 59·0 : 41·0 in v Baslu 52·7 : 47·3.

Da ti pojavi sami na sebi niso zdravi, o tem se z ozirom na dejstva, ki smo jih zgoraj navedli, ne da resno dvomiti. K temu pa se pridruži še to, da primanjkuje poljedelstvu ravno vsled bega z dežele delavnih sil v tako občutni meri, da ne more uspevati, tudi če so mu dani zato vsi ostali pogoji. Vprašanje poljskih delavcev postaja vsled tega vedno bolj pereče in akutno, ter je marsikje za obstoj in razvoj poljedelstva bistvene važnosti.

Ali pa se notranje preseljevanje ljudi sploh da preprečiti, ali vsaj bistveno omejiti? Na to vprašanje je mogoče le tedaj odgovoriti, če so nam znani glavni vzroki tega gibanja. Na debelo lahko razdelimo te vzroke v dve vrsti: Prvič nezadovoljnost s kmečkim življenjem. To velja zlasti o kmečkih poslih, oziroma delavcih, ki se ne morejo sprijazniti s svojim gmotnim in socialnim položajem, kakor tudi ne s svojim razmerjem do gospodarja. Dalje moramo tu še posebej povdariti, da je njihov položaj dejanski brezupen, ker največkrat nimajo in

ne morejo imeti nade, da bi se kdaj osamosvojili ter postali samostojni gospodarji. Drugi vzrok bega z dežele pa so razne, vsaj navidezne, ugodnosti življenja v mestih in večjih industrijskih krajih, v prvi vrsti zopet višje socialno stališče, ki ga zavzema industrijski delavec vsaj v prostem času, ter njegova neodvisnost od gospodarja oziroma delodajalca.

Mnogokrat se misli, da je glavni vzrok bega z dežele nezadovoljnost s kmečkim delom samim na sebi, ker je večkrat zelo utrudljivo ter vrh tega umazano in zoprno. Vendar velja to dejanski večinoma le za del ženskih oseb, ki gredo v mesto ali tovarno, ker bi bile doma preobložene s težkim in zoprnim delom.

Splošno je treba ločiti med osebami, ki imajo vsaj nekaj svoje zemlje in takimi, ki je nimajo popolnoma nič. Pri prvih o begu z dežele skoro ni govora, vsaj v večji meri ne, druge pa požene v mesto največkrat zavest, da se ne bodo mogli nikdar osamosvojiti, da ne bodo postali nikdar samostojni posestniki. Zato bežijo v mesta in tovarne najbolj ljudje iz okrajev, kjer vsled obširnih veleposestev ne morejo upati na osamosvojitve. V Nemčiji n. pr. so imeli najvišjo izgubo na izseljencih v letih 1885—1890 ravno okraji „klasičnih plemskih veleposestev.“

Popolnoma podobne so razmere na Angleskem. Kjer imajo delavci upanje, da si bodo mogli v primernem času kupiti svoj dom in dobiti kos zemlje, če že ne v last, pa vsaj v najem, tamkaj ostanejo na deželi, kjer pa tega ni, se izselijo, pa naj si bodo slabo ali dobro plačani, ker jih pač ne veže na zemljo drugega kot stoletna odvisnost (Herkner).

Kako globoko je v angleskem delavstvu vkoreninjeno hrepenenje po lastnem domu in koščku zemlje, je razvidno iz dejstva, da je mnogo manj dovzetno za socialistične

ideje, kot za ideje agrarnih reformatorjev, predvsem najslavnejših: Henry-a, George in Russell-a Valasse. To pa samo radi tega, ker upajo, da bo poddržavljenje zemljišča delavcem omogočilo, da si bo mogel vsakdo izmed njih kupiti majhno posestvo.

V osamosvojitvi, v lastnem domu tiči torej jedro celega vprašanja. Poleg tega pa seveda ne smemo prezreti nujne potrebe, da se razmere delavcev na deželi izboljšajo, da ne bodo — tudi navidezno ne — zastajale za onimi v mestih in industrijskih krajih. Kmečko ljudstvo, zlasti posli in delavci se morajo gmotno in socialno dvigniti na tako stopinjo, da bodo lahko s svojim stanom zadovoljni, če ne popolnoma, pa vsaj toliko, da jih ne bo mikalo, da bi pustili svoje delo in svoj stan, ter bežali v mesto ali tovarno. Ena zelo važnih nalog agrarne politike je ravno, da poišče tu pravo pot, po kateri bi se dal ta cilj doseči. Na tem mestu naj zadostuje, da smo videli ozko zvezo med poljedelstvom in problemom bega z dežele.

Roko v roki s tem nastane tudi vprašanje o decentralizaciji industrije. Ta točka spada v okvir naše razprave predvsem le, kolikor se nahaja v ozki zvezi z begom z dežele.

Nbroj slabih strani sedanjega industrijskega razvoja in življenja je mogoče edino tako premagati in odstraniti, da se industrija preseli iz mest na deželo, kjer bodo delavci vsaj v prostem času lahko prišli v stik z naravo. Ne še več velikomestnega življenja, marveč decentralizacija industrije je geslo, pravi Naumann. Industrijski program nikakor ne sme biti samo velikomestni program, marveč mora, — ako hoče res vladati — vsej družbi nekaj nuditi. Pa tudi brez ozira na to je, zlasti v krajih, kjer se pridobivajo za industrijo važne surovine, za splošen gospodarski in

kulturen prospah naroda velikega pomena, da se industrija in poljedelstvo zblížata.

* * *

Vsi ti najrazličnejši več ali manj ne-gospodarski momenti, ki smo jih tu obravnavali, nam kažejo jasno, kako ozka je vez med poljedelstvom in splošnim gospodar-skim in kulturnim življenjem. Gospodarska politika, ki teh momentov ne bi primerno vpoštevala, ter bi poljedelstvo zanemarjala, bi tako oškodovala narod in državo gospo-darsko in kulturno.

Toda čemu vse to, bo vprašal marsi-kdo. N-ša država je itak skoro izključno agrarna in bi veseli morali biti, če se indu-strija razvija! Prav tako! Gotovo se zdi marsikaj izmed tega, kar smo zgoraj čuli, v naših razmerah nekam anahronistično, ker bomo še dolgo čakali, predno bomo mogli pri nas poiskati vzglede, kakršne smo na-vedli iz raznih veleindustrijskih držav. In prav lahko se zgodi, da bo ta ali oni rekel, da je smešno pri nas govoriti o rečeh, ka-kršna je n. pr. decentralizacija industrije. In vendar ni temu tako!

Če človek sezida hišo, pa šele potem spozna, da je to in ono pogrešeno, da bi moralo biti popolnoma drugače kot je, tedaj

more le z velikimi stroški popraviti napake, katerim bi se ob začetku lahko brez sle-herne težave izognil. Mnogokrat to niti mo-goče ni. Tudi mi zidamo hišo; ravno sedaj polagamo kulturne in gospodarske temelje svoji novi državi. Ali ni skrajno potrebno, da pogledamo okrog sebe, pri svojih sose-dih in to pri najbolj naprednih, da vidimo, kako si oni predstavljajo socialno, kulturno in gospodarsko idealno urejeno državo in da potem sami napravimo koj od prvega začetka svoje načrte tako, da nam pozneje ne bo treba z velikimi stroški popravljati in prezidavati, komaj na pol dovršene stavbe. Da ostanem pri zgoraj navedenem zgledu: decentralizacija industrije. Ali se to sploh da izvesti, uresničiti? Težko, skoraj nemo-goče, vsaj v kratkem času ne. Tovarna se ne da prenesti ali prepeljati iz mesta na deželo. Zato se merejo take „meljorac-je“ iz-vršiti le polagoma v pol stoletju in še več. Pri nas pa, ki še le pričenjamo, je stvar lahka. Pojdimo koj od začetka namesto v trge in mesta, ven na deželo! Popolnoma, ali vsaj bistveno enako je tudi v v eh dru-gih to kah, o katerih smo zgoraj govorili. Če bomo imeli jasno pred očmi, kaj je prav in kaj ne, potem bo lahko hoditi pravo pot. Naprej pa je treba jasnosti in kot prispevek k temu so mišljene tudi te vrste.

© © © © © © © © RAZNO. © © © © © © © ©

A) NARODNO GOSPODARSTVO.

Josko Lakatoš: **Jugoslavija u svjetlu statistike**, Zagreb 1919, 16 strani. To je prvo delo, ki nam je prineslo statističen pre-gled o gospodarskih razmerah v naši dr-žavi. Točnost Lakatoševih podatkov se ne

da preceniti, vsaj zanesljivo ne. Gotovo pa je, da bo treba še precej časa predno bo to sploh mogoče. Zato za sedaj opuščamo kritiko, ter navajamo samo nekatere za-nimive podatke:

Razdelitev zemlje.							
Srbija.				! 335	"	"	1000 — 1500 "
				! 458	"	"	1500 — 2000 "
				! 467	"	"	2000 — 3000 "
Število posest.	velikost posesti	v %		94	"	"	3000 — 4000 "
160.375	do 5 ha	54.65		! 110	"	"	4000 — 5000 "
80.882	od 5 10 "	27.55		59	"	"	5000 — 10000 "
40.782	10 — 20 "	13.87		13	"	"	preko 10000 johov!
7.633	20 — 30 "	2.60					
2.138	30 — 40 "	0.73					
1.588	40 — 100 "	0.54					
83	100	0.23					

Srbija torej takorekoč nima veleposestev, zato pa so v tem oziru razmere na Hrvaškem, v Slavoniji in Banatu naravnost gadne.

Hrvatska.

Število gospod. v %	velikost posestva	posedujejo skupno	v %
53.886 13.24	do 1 joha	24.374 joha	0.51 joha.
126.289 30.99	od 1 - 5 joha.	370.630 "	7.95 "
110.999 27.25	5 - 10 "	804.805 "	17.20 "
81.657 20.05	10 - 20 "	1,128.312 "	24.20 "
33.433 8.21	20-100 "	1,043.890 "	22.89 "
679 gospodarjev	ima	100 — 150 johov	
459	"	150 — 200 "	
486	"	200 — 300 "	
569	"	300 — 500 "	
439	"	500 — 750 "	
225	"	750 — 1000 "	

Živinoreja.

Cela¹⁾ Jugoslavija ima

konj, mul, oslov . . .	1.458.326
goved	5.496.531
prašičev	4.849.457
ovac	9.771.985
koz	2.447.949

Če primerjamo število živali, ki odpa-dejo na 1000 prebivalcev, tedaj stoji Jugo-slavija med evropskimi državami, ki jo pre-kašajo v sledeči vrsti:

¹⁾ Nova Srbija in Črnagora nista všteti, ker o njili še ni nikakršnih podatkov.

konji, mule, osli		govedo		prešiči		koze ovce	
država	število živali na 1000 prebivalc.	država	število živali na 1000 prebivalc.	država	število živali na 1000 prebivalc.	država	število živali na 1000 prebivalc.
Danska	198	Danska	834	Danska	543	Bulgarija	2055
Rusija	164	Finska	526	Jugoslavija	400	Jugoslavija	970
Rumunija	146	Švedska	498				
Bulgarija	133	Norveška	469				
Finska	115	Rumunija	438				
Jugoslavija	113	Bulgarija	420				
		Jugoslavija	420				

Ako upoštevamo, da so Danska, Švedska, Norveška in Finska dosegle v živinoreji za svoje kraje maksimum, ter da izvzemši Danske kljub temu ne prekašajo tako znatno naše države, ki je tudi v tem pogledu brezdvoma še zelo nerazvita, tedaj si lahko predočimo, kako krasne uspehe bi mogli ravno na tem polju doseči.

Izvoz živine je l. 1910 znašal iz

Hrvatske in Slavonije	K	70,890.166
Bosne in Hercegovine	K	28.232.811
delov Ogrske	K	85,000.000
(najbrže močno optimistično!)		
Srbije	K	18,817.670
Slovenije (brez Primorja)	K	17,250.000
Sa	K	220,190.647

V doglednem času bi se torej lahko samo izvoz živine in mesa iz naše države pospel do četrt milijarde predvojnih kron! Vsekakor z narodno-gospodarskega stališča vsega spoštovanja vredno dejstvo!

Vrednost gozdov v Jugoslaviji cenil Lakatoš na 8 in pol milijarde predvojnih kron, vrednost letnega prirastka pa na 224.257.472 kron. Če bi se moglo izvoziti le 30% tega prirastka, bi to torej znašalo letno okroglo 80 milijonov kron. Zopet številka, ki je vredna, da se zanjo zanimamo!

Ti in še več drugih podatkov v Lakatoševi brošuri nam dokazujejo, da je Jugoslavija po naravi res trikrat blagoslovljena zemlja. Ali pa bomo uprav radi tega slabo gospodarili?

Dr. A. G.

Blagostanje kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. Napisao Ivan Rittig, ravnatelj kr. vinogradske i vočarske škole. Zagreb 1919. Cena 4 K.

Ta knjiga obravnava eno izmed najvažnejših vprašanj: vprašanje o naravnem bogastvu naše države in o njeni gospodarski bodočnosti.

Gotovo je težko, pisati sedaj tako knjigo, ko nimamo niti še določenih mej, niti urejene valute, niti se ne zavedamo, koliko so grozna vojna opustošenja izpremenila statistične podatke, ki so črpani iz precej obširne strokovne literature, pisane deloma že pred vojno. Pisatelj se postavi na stališče, da dobimo na mirovni konferenci vse, kar nam gre po Wilsonovih načelih, torej tudi Gorisko in Istro. Vrednost blaga računa v predvojnih kronah, torej v popolnoma zdravi valuti. Mnogi podatki so seveda samo približni, kar pač drugače ni bilo mogoče. Mi bomo njegove podatke navajali večinoma le v zaokroženih številkah, ker si bo itak vsakdo, ki ga stvar zanima od bliže, preskrbel to knjigo.

Vrednost vsake države tvorijo v prvi vrsti ljudje, ki delajo v državi in izrabljajo s svojim delom naravno bogastvo zemlje, in šele v drugi vrsti zemlja z vsem, kar je na njej in v njej premičnega in nepremičnega premoženja. Čim več je v državi prebivalstva, tem večja je vrednost zemlje. Prav tako raste vrednost zemlje tudi z razvojem železnic, cest, industrije itd. Da navedem samo en primer! Kakšna razlika je med vrednostjo gozda v bližini železnic in med gozdom v kakih gorah, kjer ni v bližini niti dobrih poti! Pisatelj cenil n. pr. sedanjo vrednost gozdov v Jugoslaviji na okroglo 8 in pol milijard kron, a dostavi, da bi se ta vrednost dvignila na 15 milijard kron, če bi bilo v državi dovolj prometnih sredstev in bi se seveda tudi sicer les izkoristil kar najbolj ekonomično. Brezdvomno je torej, da bo pritok prebivalstva v našo državo, povzdignil prometnih sredstev in razvoj industrije močno povzdignil vrednost naravnega bogastva v Jugoslaviji. — Važno je, da se zavedamo dejstva, da pomeni vsak delaven človek v državi veliko vrednost; to nas bo nagibalo, da bomo skušali privabiti v državo nazaj

naše izseljence in da bomo storili vse, da preprečimo izseljevanje. Policijskih sredstev seveda tu ne priporočamo; tudi ne bo treba pridrževati ljudi doma s silo, ako bo le doma dovolj razvita industrija, tako da bo dovolj dela in dobrega kruha za vsakega, ki ne bo imel lastne zemlje. Tudi se mi zdi, da se ob odslavljanju tujerodnega uradništva, zlasti na nižjih mestih, nismo dovolj ozirali na to, da z izseljenjem ljudi, čeprav inorodcev, odhaja iz države ono bogastvo, ki ga najbolj manjka: delavna sila.

Pisatelj ceni vrednost naše države na okroglo 80 milijard kron, od katerih jih odpade 43 na vrednost ljudi in 37 na vrednost zemlje.

Kako pa se računa vrednost ljudi? Nam je to računanje na prvi pogled nekaj zelo nenavadnega. Pisatelj se sklicuje na francoske ekonomiste, ki cenijo gospodarsko vrednost ene osebe v normalnih časih na 8000 frankov, ker ima vsak Francoz povprečno 320 frankov čistega dohodka na leto, kar je tudi v soglasju s celokupnim letnim dohodkom Francije. Razume se, da je dohodek, ki pride na eno osebo, večji v državi z razvito kulturo, kjer se dela z uporabo vseh tehničnih sredstev, nego v državi s primitivnejšim gospodarstvom. Pisatelj računa, da ima v Jugoslaviji človek poprečno 144 K čistega dohodka na leto, kar odgovarja gospodarski vrednosti 3600 K. Če računamo število prebivalstva na 12 milijonov, predstavljajo ljudje v državi vrednost 43 milijard kron. Očividno je, da Evropa v tej vojni ni obubožala samo vsled opustošenja ozemlja in razdejanja naselbin, ampak še prav posebno vsled uničenja človeških delavnih sil.

Vrednost zemlje ceni pisatelj takole:

Gozdovi	8 500,000,000 K
vinogradi	756,000,000 K
ostala zemljišča	20.716.675 000 K
Odnos	29.972,675.000 K

Prenos	29 972,675 000 K
domače živali (živina, ko- nji, osli, svinje, ovce in koze) skupaj	2 507,201 300 K
perutnina	40 000,000 K
bučele	24 000,000 K
stavbe (hiše, tovarne itd.)	2.000,000.000 K
rudnine najmanj	2.500,000.000 K
skupaj	37.043,876.300 K

Pisatelj obravnava nadalje za nas prevažno vprašanje, v kakem razmerju bo pri nas izvoz do uvoza; od tega je odvisna sanacija naš valute in točna preskrba ljudstva z industrijskimi izdelki.

Eno je jasno vsakomur že prej, preden se začne poglobljati v številke, ki nam slikajo naš uvoz in izvoz: namreč to, da smo mi agrarna država, prebogata na živilih, a zelo revna na industrijskih izdelkih. To prepričanje nam podrobni študij še bolj utrdi.

Bogastvo naše države na živilih, zlasti žitu in živini, je že sedaj, ko se zemlja splošno ne obdeluje intenzivno, tako veliko, da lahko preskrbimo po pokritju domače potrebe z moko še okroglo 10 milijonov ljudi v drugih državah. Pridelamo namreč okroglo 650.000 vagonov pšenice, rži, ječmena, ovsu in koruze (pšenice in rži 237.000 vagonov, koruze 321.000 vagonov, ječmena 41.000 vagonov, ovsu 50 000 vagonov); doma porabimo za ljudi in živino skupaj 450.000 vagonov, ako računamo na vsakega človeka 200 kg pšenice ali 225 kg koruze, na prešiča pitomca po 50 kg ječmena in 300 kg koruze, za druge prešiče po 30 kg koruze na leto (seveda brez krompirja, otrobov, buč in želoda, ki se rabi za krmo prešičev), prav tako tudi primerne množine ovsu za konje in raznovrstnega zrna za perutnino. Tudi za industrijske namene (pivo, špirit, kava i. dr.) je računal pisatelj 700.000 met. stotov ječmena in 500 000 met. stotov koruze. Sploh je pisatelj računal tako, da se je za seme,

za krmljenje živali in v industrijske namene porabi samo kakih 20% manj zrna nego za prehrano ljudi. Na vsakega človeka pride namreč po pisateljevem računu 200 (225) kg žita za njegovo lastno prehrano in 160 kg zrna za živino in perutnino, ki jo dotičnik redi. Ker meščanstvo zrna za živino ne porabi skoro nič, je jasno, koliko ostane zrna za potrebe kmetijskih obratov. In ko so vse te potrebe krite, preostaja, vštevši koruzo, še okroglo 200.000 vagonov žita (skoro tretjino celotnega pridelka) za izvoz. Prav tako bomo mogli v obilnem številu izvažati živino. Pri izvažanju žita bo naš največji konkurent Rumunija, kjer se pride la n. pr. največ koruze v Evropi, a živinoreja ni tako razvita kakor pri nas, zato ostane Rumunom toliko več žita za izvoz. Glede pridelovanja koruze smo mi na drugem mestu izmed vseh evropskih držav, glede prašičereje na četrtem mestu; prekašajo nas samo Nemčija, Rusija in Francija.

Vinski pridelok znaša v Jugoslaviji povprečno 32,2 l na osebo (Srbija tu ni vpoštavana). Pisatelj računa, da bomo dober milijon hektolitrov lahko prodali izven države, ker v mnogih krajih ljudje ne pijejo toliko, da bi prišlo dobrih 32 l na osebo. Vrednost tega vina računa po predvojnih cenah na 29 in pol milijona kron (po 28 v liter).

Sadjarstvo po pisateljevem zatrdilu na Hrvaškem in v Slavoniji ne napreduje, ampak nazaduje. Jabolka bi zamogla izvažati samo Slovenija, Istra, južna Srbija, deloma tudi okolica Novega Sada. Tudi uohodki iz gojenja sliv bi se dali znatno povečati; na tem polju bo edini naš konkurent Kalifornija, ki je že dosedaj izvažala jabolka na evropski trg in bi nam mogla s slivami konkurirati v sredni in južni Ameriki.

Pisatelj ceni naš celotni izvoz letno na 675.000.000 K. Polovico vsega izvoza bi tvorilo žito (334.000.000 K), četrtno živina

(173.000.000 K), ostala četrtnina bi odpadla na vino, sadje, perutnino, les (letno 65.000.000 K), rudnine in drugo.

Kam bi izvažali? V prvi vrsti v Nemško Avstrijo, na Češko in v Nemčijo. Blago bi šlo po Donavi do Požuna (za Češko), na Dunaj in v Pasovo.

Kaj bi pa uvažali? Kratko rečeno: kolonijalno blago in večino industrijskih izdelkov: kavo, čaj, riž, bombaž, manufakturno blago, usnje, pohišstvo, steklo, poljedelske stroje, glasbila, knjige, milo, ure, umetna gnojila, petrolej, vagone, lokomotive, avtomobile, pivo, sol, užigalice, barve, itd.. V sotavsega uvoza bi znašala 613.700.000 K, tako da bi bila naša trgovska bilanca še vedno aktivna.¹⁾ Pri uvozu bo zavzemalo glavno mesto manufakturno blago; pisatelj ceni, da ga bomo uvažali na leto za tristo milijonov kron, da bo torej polovica našega denarja, ki bo šel iz države, šlo za obleko. Za vagone, lokomotive, avtomobile, ladje, aeroplane je računal letno 50 milijonov, za umetna gnojila 15 milijonov, za kavo 24 milijonov, riž 14 milijonov, pohišstvo 5 milijonov in tako dalje.

Da mora pri nas manjkati industrijskih izdelkov, nam jasno kaže statistika: pisatelj ceni število kmetijskega prebivalstva v Jugoslaviji na 82%, na vse ostale stanovce (delavce, obrtnike, trgovce, uradnike, učitelje itd.) pa odpade samo 18% prebivalstva, tako da je kmetov 4½ krat več nega ostalih stanov, dočim je bilo v Avstriji kmetijskega še malo manj (48%) nego ljudi, ki so se pečali z drugimi poklici (52%). In vendar niti kmetijskega prebivalstva nimamo dovolj za intenzivno obdelovanje zemlje, ker se ceni pridelok pšenice na oralu zemlje pri

¹⁾ V svetovni trgovini je bilo pred vojno aktivnih samo 7 držav: Združene države, Angleška, Indija, Argentiniija, Brazilija, Mehika, Rumunija in Srbija (slednja samo za 1.160.000 K).

nas samo na 6 kvintalov, dočim znaša v Franciji 13'6, v Nemčiji 19'6, v Belgiji 23'6 in na Danskem celo 27'8 kvintalov (Cfr. Roscher: Nationalökonomik des Ackerbaues, 14. Aufl. Stuttgart-Berlin 1912, str. 870). — Pisatelj priporoča, naj najprej dvignemo sladkorno industrijo, za katero so dani vsi pogoji. Doslej imamo samo 8 sladkornih tovarn. Avstrija jih je imela nad 200. (Glej Šarabon „Avstrija v preteklem polstoletju“, v Koledarju Moh. družbe za l. 1919)

Vsi vemo, da pri nas točna statistika zlasti na polju gospodarskih vprašanj dosedaj ni bila mogoča, zato se tudi tu vzdržimo, da bi se pečali podrobno s prezanimivim vprašanjem, koliko ljudi bi moglo prebivati v Jugoslaviji, ne da bi bili odvisni od zunaj glede uvoza žita in mesa. Na podlagi Rittigove statistike nam itak že sedaj preostane pšenica še za dobro četrtno sedanjega prebivalstva, koruze pa celo skoro ravno toliko, kot je porabimo zase in za živino. Brez vsakega dvoma je tudi to, da bi se produkcija na že obdelanem svetu dala še silno dvigniti in da se bodo ogromne ploskve, ki leže še neobdelane, pritegnile za obdelovanje zemlje. Razšeznost naše države, njena rodovitnost, bogastvo na rudah in vodnih silah ter lega ob morju nam kažejo, da se preživi lahko pri nas taka množina prebivalstva, da bo Jugoslavija mogla enkrat v bodočnosti tvoriti velesilo. I. D.

Dr. L. R.: **K gospodarski in finančni krizi.** „Die Krise des Steuerstaates“ je naslov brošure, ki je ravno ob polomu 1918 izšla v graški založbi Lauschner & Lubensky. Avtor te knjižice je vseučiliški profesor in bivši finančni minister avstrijske republike Dr. Schumpeter, eden najboljših finančnikov in sociologov rajne Avstrije, ki se je ponasjala z njim v Ameriki, kjer je za dva semestra bil zamenjal prof. Fullertona.

Schumpetrova knjižica je sedaj po dveh

letih tudi v naših razmerah branja vredna. Njena vsebina je vključno bogati mnogoličnosti na kratko povedano: vprašanje, ali se bo mogla po vojni še vzdržati davčna država in njen finančni sistem, ali se zruši in stopi na njeno mesto nova forma moderne države in z njo nov način kritja potreb, ki jih ima država in družba.

Med raznimi finančno zgodovinskimi in finančno sociološkimi vprašanji, ki jih avtor v tej knjižici manj ali bolj temeljito obdeluje, nas zanima za sedaj najbolj njegovo naziranje o načinu kritja državnih in ljudskih potreb od strani države po vojni. Za to vprašanje se zanimamo najbolj, ko vidimo, kako rešujejo vprašanje naši Veljkovići, katerim naši mladi sociologi in finančniki, ki izhajajo tudi iz moderne šole — čast in slavo pojo.

Kot možnosti kritja državnih potreb po vojni našteva Schumpeter sledeče: Kritje potom davkov, kritje potom novih emisij papirnatih vrednot in kritje potom devaluacije po načinu avstrijskih finančnikov po francoskih vojnah v začetku 19. stoletja. O tem zadnjem načinu, ki se komaj za las razlikuje od onega, s katerim nas je osrečil naš finančni minister Veljkovič, pravi avtor: Kot način, o katerem se ne da sploh več govoriti, zavračamo metode iz let 1811 in 1816 s tem večjo odločnostjo, ker nočejo nikdar umolkniti glasovi, ki ga vključno zahtevajo. Še več kakor sramotna, namreč nezmisljena, je bila ta metoda že tedaj. Sedaj bi to bila še v višji meri.

Kot edini izhod ali vsaj izdatno omiljenje gospodarske krize države omenja v tej brošuri Schumpeter enkratno oddajo premoženja. Ta bi tudi vplivala ugodno na rešitev valutnega vprašanja in na ureditev uradniških plač.

Interesantna so avtorjeva izvajanja o od-

daji premoženja. Ali ni nesmiselno vsled vojne obubožanemu narodnemu gospodarstvu nalagati še oddajo premoženja? Ne, ker oddaja zahteva le denarno vrednost, ne pa blaga. Blago je že vojna požrla, ostala je le pomnožena denarna vrednost, ki jo je treba uničiti ravno z oddajo premoženja, ki bi zadela tiste, ki so v vojni najbolj obogateli, najizdatneje.

Pri oddaji premoženja pa zadenemo na odpor prizadetih — vojnih dobičkarjev. Vsled odpora teh in desolatnih finančnih razmer v Avstriji, je Schumpeter moral iti, njegov naslednik pa živi še sedaj od njegovih idej.

Tudi pri nas je ob znanih metodah izključeno, da bi se gospodarska in finančna kriza rešila res v prid ljudstvu. Davek na vojne dobičke se odlaša od kalendas graecas in je zdaj že skoraj brez pomena, ko so vojni dobičkarji že svoj denar realizirali in naložili v podjetja. Med opombami se nahajajo v brošuri tudi besede, ki tipično veljajo tudi za našo državo (t. j. sedaj vladajoče ministre): Nikdar ne reci: država dela to ali ono. Vedno je treba spoznavati, kdo ali čigave koristi so, ki gibljejo državni stroj in iz njega govore. Takemu naziranju se mora upirati vsakdo, ki mu je država najvišje dobro naroda, krona njegovih uspehov, celokupnost njegovih idealov in sil. Toda le to naziranje odgovarja resnici. V njem je tudi to, kar je pravega v sami na sebi zgrešeni teoriji, da država ni nič drugega kakor izkoriščevalno sredstvo gospodujočega razreda.

Brošura je dragocen donesek k literaturi o vojnem gospodarstvu in k razprav-

ljanju o gospodarski in finančni krizi, ki je v vseh državah posledica vojne. Tem zanimivejša je, ker je bila spisana tik pred polomom stare Avstrije in je marsikaj proročevala, kar se je zgodilo.

Za direkten promet železniških voz med državami, ki so nastale na ozemlju bivše Avstro-ogrske se je ustanovil 1. januarja na Dunaju poseben medzavezniški komite. Predsednik tega komiteja je Francoz inž. Lefevre, šef eksploatacije francoskih orleanskih železnic in ima sedež na Dunaju. Naloga komiteja je, urejevati kretanje vagonov med Italijo, Avstrijo, Mažarsko, Čehoslovaško, Poljsko, Rumunijo in Jugoslavijo, dokler komisija za razdelitev železniškega materiala ne izvrši razdelitve.

Ta ustanova bo za naše gospodarstvo brez dvoma velikega pomena, ker se bo lahko razvil direkten promet med temi državami in ne bo več treba blaga na mejnih postajah prelagati kakor prej.

Naša vlada je bila pozvana, da pošlje svojega zastopnika v ta komite.

Poljedelska visoka šola se ustanovi v Belgradu. Otvori se — kot se namerava — meseca februarja. Poklicani so trije strokovnjaki iz Amerike, ki bodo vse potrebno za otvoritev pripravili.

Poljedelstvo. — Ministrska seja dne 24. januarja je sklenila nabaviti za 150 milijonov dinarjev 10.000 plugov in 30.000 volov. Vole bodo nakupili doma, pluge pa od najnižjega ponudnika. Vprege bodo vporabili za pomožno akcijo v prid siromašnim poljedelcem.

B) SOCIALNA POLITIKA.

Robert Wilbrandt: *Sozialismus*. Jena, 1919.

Samostojno, z novih vidikov pisano delo znanega nemškega profesorja, ki je bil tudi član državne komisije za socializacijo.

Iz knjige, ki je bogata zanimivih misli, hočemo podati samo nekatere, ki zanimajo, ali bi vsaj morale zanimati tudi nas.

Čemu socializem, socializacija itd.? Ali ni druge poti, ki bi vodila do socialno pra-

vičnega družabnega reda? vprašuje marsikdo. Tu dobimo odgovor: Ne, drugega izhoda ni, ker so stavljenе socialnim reformam ozke meje, preko katerih se ne morejo uveljaviti. Kakor hitro se delovni čas bolj skrajša in mezde bolj povišajo, kot kapitalu koristna produktivna zmožnost podjetja, kakor hitro se razmerje, po katerem se produkti porazdelijo med oba kontrahenta (delodajalca in delavca), izpremeni, ne da bi se to breme moglo s povišanjem cen odvaliti, takoj nastane vprašanje, ali bo delavec še dobil delo pri delodajalcu, na katerega je navezan kot človeštvo na naravo. Ta teza vodi pisatelja do sklepa, da ni mogoče krpiti socialnih ran v okvirju sedanje družbe. Nastati mora nova družba, kjer bo namesto sedanje anarhije v produkciji in konsumu stopila organizacija produktivnega dela. Anarhistična produkcija ne gospodari s silami, razcepi in raztrosi jih v boju za gospodarsko premoč. Ona ustvarja plodna tla za mednarodne spore. Kapitalizem se v zunanji politiki izraža kot imperalizem. Najprej se poraja nasprotje „med narodi, ki so bogati z zemljo in drugimi, ki so revni na zemlji. Tako nastane socialno vprašanje med narodi. Poostruje se, nasprotje zavzame moderno obliko, napetost nastane tudi med takimi, ki imajo premalo kapitala in med onimi, ki ga imajo v obilici“ (st. 77).

Potem ko je preiskal korenine socializma, preide pisatelj h praktičnemu socializmu. Njegova naloga je „gradba nove družbe“. „Ne gradba v tem zmislu, kot so to delali najstarejši socialisti: v lastni glavi, s fantazijo, ki je oblikovala „utopije“; tudi ne gradba, kot jo je poizkušal Marx: konštrukcija gospodarskega časovnega razvoja, ki naj pripelje sam po sebi do socializma, tako da bo politični boj delavskega sloja samo še trgjal zrele plodove tega razvoja. Ampak

gradba v najbolj dobesednem zmislu besede: zgraditi z lastno močjo novo družbo, kamen za kamnom, v realnosti, ne v glavi; z lastnim, pozitivnim, ustvarjajočim delom, ne pa s konštruiranjem samotvornega, dobrotnega razvoja, ki nam odvzame sleherno sodelovanje pri gradbi. Na kratko: organizacija ali praktični socializem; socializem dejanj. Za vsemi onimi starejšimi bolj poznanimi tipi socializma: po sanjarskem socializmu in po socializmu kot spoznanju naj nastopi socializem dejanj“. — Zadrugištvo je pisatelju naraven organizem, ki bi mogel prevzeti važne funkcije v novi družbi. Zato je treba vzgoje h zadrugi misli. „Končno ne gre za notranjo organizacijo zadruge, ampak za notranjo organizacijo ljudi... To je socialno-etična naloga, naloga vzgoje“. (Stran 133.) — Tretji, najobširnejši del knjige se peča s socializacijo. „Socializacija in podržavljenje. Prosim bralca, naj predvsem to dejstvo tolikrat ponavlja, tiho in glasno, ustmeno in pismeno, lastnoročno in tiskano, dokler ne bodo ljudje končno prenehali istovetiti ta dva pojma.“ (184) „Že koncepcija skupnega načrta za socializacijo je iznajditeljsko delo, ki je na socialnem polju — Hegel in Marks sta ga odklonila — tako neobhodno potrebno kot je na podlagi naravoslovja potrebna iznajdljivost velikega tehnika.“ (190) Kakor je avtor nezadovoljen s surogatom, ki ga nemška socialna demokracija nudi delavstvu, tako z vsem navdušenjem hvali socializacijski načrt dunajskih mladomarksistov, ki ga prinaša v celoti: „Samo eno manjka: Pogled v drugo polje, ki se ravnotako kot gospodarstvo pripravlja, da postane od države oddeljeno nase navezano, samoupravno polje — kultura... Socializacija izobrazbe.“ (204) — V zadnjem delu knjige dokazuje pisatelj na podlagi najnovejših izkušenj iz socializacijske prakse, da je mogoče in potrebno, sociali-

zirati najprej „premog in kruh“. — „So li Nemci zreli za socializem? Ali so dani danes potrebni pogoji, da se posreči? Ali je duša zmožna, zgrabiti za delo in ga izpeljati? Ne moremo voliti. Moramo.“ (331) Za idejno smer pisatelja je zanimiv zaključek: „In socializem bo, če se kedaj uresniči, kot družabno potrebo gojil to, kar se danes pridiguje, pa je svetu tuje: krščanstvo.“

Janko K.

Iz gospodarskega programa nemških komunistov (špartaklistov). „Točka 2: Državni in drugi javni dolgovi, kakor tudi vsa vojna posojila, izvzemši onih do gotove višine, ki jo določi osrednji svet delavskih in vojaških svetov, se anulirajo.

Točka 3: Zemljišča pripadajoča srednjim in veleposestvom se razlastijo; ustanovijo se socialistične poljedelske zadruge pod enotnim osrednjim vodstvom v celi državi; mala kmečka posestva ostanejo v posesti sedanjih lastnikov, dokler se prostovoljno ne priklopijo socialističnim zadrugam.

Točka 4: Republika svetov razlasti vse banke, rudokope, topilnice, kakor tudi vsa velepodjetja v industriji in trgovini.

Točka 5: Vse premoženje od gotove višine dalje, ki jo določi osrednji svet, se konfiscira.

Točka 6: Vsa javna prometna sredstva prevzame republika svetov.“

Dasi nosijo te točke naslov: „Bližanje gospodarske zahteve,“ se mi vendarle zdi upravičeno vprašanje, ali so nemški komunisti sploh še komunisti v pravem, dosedaj običajnem pomenu besede? Kakšne so njihove končne gospodarske zahteve ni v njihovem programu nikjer jasneje in določneje povedano. Povsod le splošne več ali manj bombastične fraze, n. pr.: „Proč z meznim sistemom! To je geslo trenutka. Na mesto dela za mezdo in razredne nad-

vlade naj stopi zadružno delo. Delovna sredstva ne smejo več biti monopol enega razreda, postati morajo skupna dobrina. Nič več izkoriščevalcev in nič več izkoriščanih! Ureditev produkcije in porazdelitev produktov v interesu splošnosti. Današnji način produkcije, izkoriščanje in rop, današnja trgovina, ki je le goljufija, se morajo odpraviti!

Na mesto delodajalcev in njihovih meznih sužnjev: prosti tovariši v delu! Delo nikomur muka, ker vsakogar dolžnost! Človeka v eden obsta ek vsakemu, ki stori svoje dolžnosti do družbe. Lakota odslej ne sme več biti prokletstvo dela, marveč kazen lenuha!“

Menim, da smemo vse to brez pridržka podpirati! Popolnoma isto hočemo tudi mi, ki nismo komunisti! In kar se tiče zgoraj citiranih točk: kaj je komunističnega na njih? V naši državi, kjer je socialni razvoj še daleč za onim v Nemčiji, bi še najbolj oporekali temu, da naj bi bile v teh točkah zapopadene bližnje zahteve v gospodarskem oziru. *Natura non facit saltum*, — narava ne dela skokov! Da pa bo socialni razvoj privedel prej ali slej tako daleč, da bo vsaka stranka, ki se bo hotela opirati na širše sloje nele prisiljena prevzeti bistvene zahteve teh točk v svoj program, marveč da bo morala dejanski zastaviti vse svoje sile, da jih udeleži in uresniči, o tem se skoraj ne da dvomiti. Če se uvede maksimalna meja za zemljiško posest — in to je neobhodno potrebno, če naj bi imela nameravana agrarna reforma trajen uspeh — tedaj bo s časom nujno treba določiti tudi najvišjo mejo premoženja sploh, ki si ga sme kdo pridobiti. Gre le zato, kako visoka bodi ta meja. To pa tudi v programu komunistov ni določeno, marveč je odločitev prepuščena osrednjemu svetu, ki bi se tu brezdvoma pravitako ravnal po dejanskih razmerah kot n. pr. parlament v katerem odločujejo meščanske stranke. To-

čke 2, 3 in 5 ne priznavajo torej samo principijelno zasebne lasti (tudi na produkcijskih sredstvih!), marveč prepuščajo osrednjemu svetu, da po razmerah določi njen obseg. Točki 4 in 6 pa ne obsegata nič drugega kot zahtevo po socializaciji gospodarsko najvažnejših podjetij in institucij. Zopet nekaj, čemur se moramo pridružiti.

Ves gospodarski program komunistov (točka 1 govori o konfiskaciji dinastičnega premoženja, točka 7 in 8 pa o obratnih svetih in o komisiji za štrajke) je pravzaprav nekomunističen, tak kot si ga more postaviti kot za svoj končni cilj vsaka struja, ki računi s socialnim razvojem, ter si ne domišlja, da bi mogla kolo časa ustaviti ali celo nazaj zavrteti. Zato lahko trdimo, da so komunisti (primerjaj boljševekel) obržali samo še ime, jedro pa so poučeni po skušnjah svetovne revolucije zavrgli. *Dr. A. G.*

Socializem v občini. V brošuri „Ziele des Socialismus in der Gemeinde“ Linz 1919, ki jo je izdalo tajništvo socialno-demokratskih članov gorenjeavstrijske deželne skupščine za deželno in občinsko politiko, čitamo med občinskopolitičnimi zahtevami tudi sledeče zanimive in važne točke:

„Določi naj se izključna kupna pravica občin za zemljišča in poslopja v njihovem teritoriju. Občine naj se zakonito obvežejo staviti hiše z malimi in srednjimi stanovanji ter oddajati zemljo poljskim delavcem v najem in užitek.

Z zakonom naj se določi, da dobi poljski delavec od večjih obratov delež čistega dobička, ter da ima prednost, ako se odda obrat, pri katerem je zaposlen, v najem ker ni sorodnikov, ki bi imeli dedno pravico.

Mali najemniki (posestniki, ki imajo manj kot 9 ha zemlje) naj dobe pravico, da si smejo proti primerni odškodnini pridobiti v last zemljišče, ki je več kot 10 let oddano v najem, ker ga lastnik ne rabi.“ *Dr. A. G.*

Iz nemške ustave. Nemčija je dobila dne 11. VIII. 1919 novo, modernim socialnim razmeram primerno ustavo. V naslednjem podajamo par zanimivih določb iz nje:

„Člen 153.: Lastnina nalaga dolžnosti. Njeno uporaba naj služi obenem splošnim koristim.

Člen 155; Država nadzoruje razdelitev in uporabo zemlje na tak način, da zadržuje njeno zlorabo, ter stremi za ciljem, da zagotovi vsakemu Nemcu zdravo stanovanje in vsem uradniškim družinam, zlasti pa onim, ki imajo obilo otrok, stanovališče in dom odgovarjajoč njihovim potrebam. Vozniki se morajo pri zakonu o domovih, ki se ima ustvariti, posebej upoštevati.

Zemljišče, ki bi ga bi'lo treba pridobiti, da se zadosti stanovanjski potrebi, da se pospeši naseljevanje in obdelovanje, ali da se poljedelstvo povzdigne, se sme razlastiti. Fi dežkom se je razveljaviti.

Zemljiški posestnik je nasproti družbi dolžan svoje zemljišče obdelati, izkoriščati. Prirastek k zemljiški vrednosti, ki nastane ne da bi se na zemljišču uporabljala delo in kapital, se mora obrniti v splošno korist.

Vsi zakladi zemlje in vse gospodarstvu koristne naravne sile so pod nadzorstvom države,

Člen 156.: Država lahko prenese potom zakona . . . v skupno last privatna, za podružabljenje pripravna podjetja. Ona se sme sama udeleževati uprave gospodarskih podjetij in zvez, ali pritegniti k temu pokrajine in občine, ter si sme tudi na drug način zagotoviti odločujoč vpliv.

Država ima dalje v slučaju nujne potrebe na korist skupnega gospodarstva strniti z zakonom gospodarska podjetja in zveze na temelju samouprave v enoto, da se tako zagotovi sodelovanje vseh produktivnih slojev naroda, da se delodajalci in delavci ude-

ležijo uprave in da se proizvodnje, izdelovanje, razdelitev, uporaba in določevanje cen, kakor tudi izvoz in uvoz gospodarskih potrebščin uredi na temelju skupnega gospodarstva.

Člen 157.: Delavna sila se nahaja pod posebnim varstvom države.

Država ustvari enotno delovno pravo.“

Na vse to bo treba tudi pri nas misliti!
Dr. A. G.

□ □ □ □ □ □ ZADRUŽNIŠTVO. □ □ □ □ □ □

Odvišen denar našim zadrugam! Med vojno in po vojni je napravilo naše združništvo odločen korak naprej. Pred vojno je pomenilo združništvo uvaževanja vredno moč samo na polju posredovanja kreditov. Produktivne, nabavne in prodajalne zadruge so se sicer že začele snovati, tudi delavski konzumi so že delovali, vendar je bil njihov vpliv na celokupno narodno gospodarstvo bolj idealnega kot stvarnega pomena. Po naših zadrugah se je zbiral denar naših malih varčevalcev, plodono ga združništvo samo ni moglo izrabiti, v kolikor se ni potreboval za male kmetske in delavske kredite. Zdržne zveze so kot denarne matice imele poleg nadzorstva nad podeljevanjem kreditov in izravnave denarja edino skrb, da se je odvišen denar dobro obrestoval in da je ostal likviden, da ga je bilo mogoče v slučaju potrebe takoj dvigniti.

Da je pred vojno naše združništvo pomoglo s svojim odvišnim kapitalom na noge dalmatinskemu združništvu, ostane za vedno svetel spomin v naši združni zgodovini, saj je bil to prvi slučaj dejanske narodne vzajemnosti med Jugoslovani.

Danes je združništvo važen činitelj v naši trgovini. Pretižen del naše Slovenije oskrbuje združništvo s kruhom in drugimi živili. Tudi prodajo naših izdelkov jemlje krepko v svoje roke. Naši lesorejci težko pričakujejo trenutka, ko bo združništvo prevzelo odločilno vlogo v lesni trgovini, ko

bo lesni producent s pomočjo združne organizacije sam naravnost vnovčeval svoj les brez prekupcev in njihovih dobičkov. — Na vseh poljih našega dela čakajo združništvo nove velike naloge. Združništvo je naš program. Potom združništva hočemo izvesti socializacijo in nacionalizacijo premoženja. Potom združništva mora osfati kapital, delo, delitev uspehov in dobiček v ljudskih rokah.

Krepke korake v nov razširjen delokrog je storilo združništvo v času, ko je kapitalizem pričakoval njegove propasti. V času krepkega razmaha na zunaj je prebolelo naše združništvo težko notranjo boleost. Na tihoma se pripravlja sanacija Zdržne centrale. Vsaka zunanja pomoč je izostala. Sama iz sebe, iz lastne moči se bo morala izlečiti nastala rana. Izlečila se bo, ker je združništvo vtelešena solidarnost. Ozdravljenje te rane bo rodilo združništvu novo samozavest. Bridka izkušnja bo podvojila previdnost in zavest, da je združništvo samo nase navevano. V težkih časih se pokaže prijateljstvo, pokazalo se je samo v združništvu. S to rano na sebi je združništvo kljub temu vzdržalo boj s kapitalizmom.

Vprašanje vojnih posojil in valutne mizerije deli združništvo z ostalimi denarnimi zavodi. Stojimo na stališču, da niti ni dolžnost združništva, da oboje preboli samo iz sebe. V čuvanju koristi gospodarsko najšibkšjih mora najti pomoč v državi. S tem pa ni rečeno, da bo prepustilo združništvo

vso tozadevno skrb državi in da se samo za to vprašanje ne bo zanimalo. Kot v vsakem boju za rešitev šibkih bo korakalo v prvih vrstah.

Za velike cilje je pa treba velikega duha v vodstvu in posameznikih, je treba zavednosti, zvestobe in discipline. Če hoče zadružništvo obdržati v svojih rokah preskrbo z življenskim potrebščinami in prevzeti posredovanje med producentom in konzumentom sploh, mora razpolagati z velikim kapitalom. V kreditnih zadrugah se zbirajo po večini prihranki malih varčevalcev. Ti morajo kriti najprej potrebe našega malega človeka po obratnem, deloma tudi investicijskem kreditu. Dalje moramo vpoštovati, da se je po vojni povzročena revščina začela kazati v vedno hujši obliki in da se pozna ravno pri malih varčevalcih. Zlasti naši mali kmetje, ki med vojno niso sproti kupovali potrebščin vsled pomanjkanja na trgu in upanja, da bodo postale cenejše, so nosili svoje prihranke iz zvišanih cen za prodane pridelke ter iz vojaških podpor v posojilnice in jih norajo sedaj dvigati ali pa celo najemati posojila. Povojni dobičkar, pri katerem se zbira denar še vedno, ga uporablja sproti za nove špekulacije ali pa ga nalaga v banke ali za delnice. Banke so v uajbujnejšem razmahu špekulacije in v vedno večjem pomanjkanju tekočih denarnih sredstev. Zato skušajo privabiti tudi vloge malih varčevalcev. Mali varčevalec iz pretekle dobe drži nove prihranke doma ali pa jih sproti spravlja v blago. Stvari, ki se dajo držati, se ne prodajajo razun v sili. Vedno večje padanje denarne vrednosti pomeni slano za

male varčevalce. Nekaj izmed njih je pristopilo tudi k verižnikom in špekulantom. Vse to se na denarnem trgu pozna.

Z vstrajnim delom se je zadružništvu pred vojno posrečilo znatno dvigniti smisel za štedenje med našim ljudstvom. Tudi nalaganje denarja po posojilnicah se je zelo razširilo. Samo tu pa tam se je še našel kdo, ki je tiščal svoje prihranke v zavezani no-gavici. Vojna s svojim razkrojem na valutnem polju je zopet zmedla malega varčevalca. Treba bo novega dela.

Vsi tisti, ki se zavedajo ogromnih nalog našega zadružništva, ki pričakujejo od njega rešitve pred prekupčevalci in njihovimi odedruškimi dobički, morajo pri tem delu pomagati. Cilj tega dela mora biti, da se da zadružništvu na razpolago vsaka odvišna krona naših malih ljudi. Če spravimo v naše posojilnice vse prihranke malih varčevalcev, ki leže doma brez vsakega prida, bo prišlo zadružništvo do velikega novega kapitala in se bo z večjim pogumom lotilo novih nalog. Zlasti pa ne smemo s svojim denarjem podpirati tistih, katerih gospodarstva se skušamo osvoboditi ravno s pomočjo zadružništva.

M.

Pomanjkanje denarja. V zadnjem času se pojavlja v denarnem prometu neka stagnacija in sicer vsled pomanjkanja denarja. To se po večjih denarnih zavodih dobro občuti. Zastopniki hrvatskih denarnih zavodov so bili pred kratkim v Belgradu ter iskali odpomoči. — Brezdvomno se bo pomanjkanje denarja pojavilo v veliko občutnejši meri po izmenjavi denarja — s tem dejstvom naj naše posojilnice že danes računajo.

Vabilo na XIII. redni občni zbor

Hranilnice in posojilnica na Bučki,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 7. marca 1920 ob 3. uri
popoldne v posojilničnih prostorih.

Dnevni red:

1. Odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobrenje računskega zaključka za leto 1819.
4. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in z istim dnevnim redom drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor

Hranilnice in posojilnice v Sv. Vidu pri Grobelnem,

registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 29. februarja 1920 ob 3.
popoldne v županovih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za leto 1918.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Poročilo o izvršeni reviziji.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se bode pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor

Kmečke hranilnice in posojilnice v Mozirju,

kateri se vrši dne 25. marca ob pol devetih v posojilnici.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Potrjenje rač. zaključka za leto 1919.
3. Sprememba pravil.
4. Volitev načelstva in nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ne bilo ob določeni uri zado-
stno število članov, se vrši drug občni zbor
čez pol ure, ki sklepa ob vsakem številu
navzočih članov.

Vabilo k rednemu občnemu zboru

Hranilnice in posojilnice v Laporju,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se vrši dne 21. marca 1920 ob 3. uri
popolde v Laporju v uradnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva in nadzorstva.
4. Slučajnosti.

Ako bi bil ta občni zbor nesklepčen,
se vrši pol ure pozneje na istem mestu in
z istim dnevnim redom drugi občni zbor, ki
sklepa veljavno neglede na število navzočih
članov.

Vabilo na redni občni zbor

**Gospodarske zadruge za selško dolino
na Češnjici,**

registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 25. marca 1920 ob 4. uri
popoldne v lastnih prostorih.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjih dveh občnih zborih.
2. Volitev načelstva.
3. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na občni zbor
Kmetijskega društva v Voklem pri Kranju,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 22. februarja 1920 ob 10.
uri dopoldne v šoli v Voklem.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za leto 1914, 1915, 1916, 1917, 1918.
3. Volitev.
4. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
Mlekarske zadruge v Škofji Loki,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 22. februarja 1920 ob
pol 4. uri popoldne v lastnih prostorih.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
4. Slučajnosti.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice na Prihavi,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 19. marca 1920 po večernicah v posojilničnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva in nadzorstva.
4. Prečitavanje revizijskega poročila.
5. Slučajnosti.

Vabilo na XXII. redni občni zbor
Prvega delavskega konsumnega društva na Jesenicah,

registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 7. sušca 1920 ob 3. uri
popoldne v društvenih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Poročilo nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
4. Volitev 2 članov načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice na Kostanjah,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 15. februarja 1920 ob pol
treh popoldne v posojilničnih prostorih na
Kostanjah.

Dnevni red:

1. Odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Odobrenje računskega zaključka za leto 1918.
3. Volitev načelstva.
4. Slučajnosti.

Vabilo na izredni občni zbor
Električno strojne zadruge v Šmarci,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 14. marca 1920 ob 3. uri
popoldne v cerkvenišču na Homcu.

Dnevni red:

1. Volitev načelstva.
  2. Slučajnosti.
- Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih združnikov.

Vabilo na redni občni zbor
**Kmetijskega strojnega društva
v Blatni Brezovici,**

registrovane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 21. marca 1920 ob 4. uri
popoldne, v Blatni Brezovici h. št. 27.

Dnevni red:

1. Odobritev računskega zaključka za
2. Volitev načelstva.
3. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drugi občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadružnikov.

Vabilo na XI. redni občni zbor
**Sedlarske zadruga v Tacnu pod Šmarno
goro,**

registrovane zadruga z omejeno zavezo v
likvidaciji,

ki se bo vršil v nedeljo dne 7. marca 1920
ob 9. uri dopoldne v Tacnu št. 74 s slede-
čim dnevnim redom:

1. Poročilo likvidacijskega odbora in
odobrenje računskega zaključka za l. 1919.
2. Čitanje revizijskega poročila in ukre-
pi vsled istega.
3. Slučajnosti.

Vabilo na XXII. redni občni zbor
Kmetijskega društva v Podkorenu
registrovane zadruga z omejeno zavezo
ki se vrši dne 11. aprila 1920 ob 4. uri po-
poldne v zadružni hiši.

Dnevni red:

1. Poročilo o računih in odobritev rač-
unov za leto 1919.
2. Volitev tretjine odbornikov.
3. Volitev nadzorstva.
4. Volitev razsodišča
5. Slučajnosti.

Vabilo na redni občni zbor
Čevljarske gospodarske zaduge v Tržiču,
registrovane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 15. februarja 1920 ob pol
3. uri popoldne v dvorani „Našega doma“
v Tržiču.

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika o zadnjem občnem
zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za
leto 1919.
4. Volitev nadzorstva.
5. Čitanje revizijskega poročila.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure ka-
sneje na istem mestu in po istem dnevnem
redu drugi občni zbor, ki bo veljavno sklepal
ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Selcih,
registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 15. februarja 1920 ob 3.
uri popoldne v posojilniških prostorih.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zad-
njem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in računskih pre-
gledovalcev.
3. Odobritev računskega zaključka za
leto 1919.
4. Volitev načelstva in računskih pre-
gledovalcev.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drugi občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadružnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Kmetijskega društva v Št. Vidu n./Ljublj.
registrirane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 7. marca 1920 ob 3 uri
popoldne v cerkveni dvorani.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Poročilo nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
4. Volitev načelstva.
5. Slučajnosti.

Vabilo na redni občni zbor
Kmetijskega društva v Mošah,
registrirane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil v nedeljo dne 21. marca 1920
ob 3. uri popoldne v Društvenem domu v
Smledniku.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Vabilo na redni občni zbor
Sodarske zadruga na Češnjici,
registrirane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 25. marca 1920 ob 5. uri
popoldne v prostorih Gospodarske zadruga.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjih dveh občnih zborih.
2. Volitev načelstva.
3. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Št. Vidu nad Ljubljano,
registrirane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 14. marca 1920 ob pol
8. uri dopoldne v cerkveni dvorani.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
4. Volitev načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Poročilo o izvršeni reviziji.
7. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Stavbinske zadruga Lastni dom v Trbovljah,
registrirane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 7. marca 1920 ob 3. uri
popoldne v združnem domu.

Dnevni red:

1. Pozdrav načelnika.
2. Poročilo načelstva (načelnika, tajnika in blagajnika).
3. Poročilo nadzorstva.
4. Odobritev računskega zaključka za leto 1918—1919.
5. Volitev načelstva in nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Višnji gori,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 15. februarja 1920 ob 4.
uri popoldne v župnišču.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Premembe pravil.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Kmetijskega društva v Trbojah,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 22. februarja 1920 ob 10.
uri dopoldne v Ljudski šoli v Trbojah.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za leto 1919.
3. Volitev nadzorstva.
4. Premembe pravil.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice na Češnjici,
registrirane zadruge z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 15. februarja 1920 ob 4. uri
popoldne v prostorih Gospodarske zadruge.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Sodarske zadruge na Češnjici,
registrirane zadruge z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 8. februarja 1920 ob 4. uri
popoldne v prostorih Gospodarske zveze.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število uavzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
**Gospodarske zadruge za Selško dolino
na Češnjici,**
registrirane zadruge z omejeno zavezo.
ki se bo vršil dne 8. februarja 1920 ob 2. uri
popoldne v lastnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Konzumnega društva v Št. Jerneju,
registrirane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 22. februarja 1920 ob 3. uri
popoldne v Društvenem domu.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
4. Volitev načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Kmetijskega društva v Borovnici,
registrirane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 2. februarja 1920 ob 3. uri
popoldne v občinski pisarni.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za leto 1919.
4. Volitev načelstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Zadruga za vnovčevanje lesa na Češnjci,
registrirane zadruga z omejeno zavezo.
ki se bo vršil dne 15. februarja 1920 ob 4 uri
popoldne v prostorih Gospodarske zadruga.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Sevnici,
registrirane zadruga z neomajeno zavezo,
ki se bo vršil dne 4. marca 1920 ob 10. uri
dopoldne v posojilniških prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odopritev rač. zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Poročilo o izvršeni reviziji.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se eno uro kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrušnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Smledniku,
registrirane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil v nedeljo, dne 15. februarja
1920 ob 3. uri popoldne v društvenem domu
v Smledniku.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev rač. zaključka za leto 1919.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Poročilo o izvršeni reviziji.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, se vrši čez pol ure na istem mestu in z istim dnevnim redom drug občni zbor, ki bo brezpogojno sklepal.